

Методичні рекомендації

**Особливості
вивчення розділу
«Стройова підготовка»
предмета «Захист Вітчизни»
у закладах загальної
середньої освіти**

*Рекомендовано до друку вченою радою
Комунального закладу Сумський обласний інститут післядипломної
педагогічної освіти 30.06.2020 р., протокол №10*

Рецензенти:

П.М. Оксьом – викладач кафедри теорії і методики змісту освіти КЗ Сумського ОІППО, кандидат наук з фізичного виховання і спорту, доцент;
В.В. Коропченко – учитель предмета «Захист Вітчизни» КЗ Сумської спеціалізованої школи I-III ступенів № 1 імені В.С. Стрельченка, старший учитель, підполковник

Редактор:

І.В. Удовиченко – проректор з науково-педагогічної та методичної роботи КЗ Сумського ОІППО, доктор педагогічних наук, доцент

Упорядник:

Н.М. Сукачова – методист з національно-патріотичної роботи та «Захисту Вітчизни» навчально-методичного відділу координації освітньої діяльності та професійного розвитку КЗ Сумського ОІППО

Особливості вивчення розділу «Стройова підготовка» предмета «Захист Вітчизни» у закладах загальної середньої освіти: методичні рекомендації / упоряд. Н.М. Сукачова, за ред. І.В. Удовиченко. Суми: НВВ КЗ СОІППО, 2020. 64 с.

Методичні рекомендації «Особливості вивчення розділу «Стройова підготовка» предмета «Захист Вітчизни» у закладах загальної середньої освіти» розроблені відповідно до чинної навчальної програми «Захист Вітчизни» для закладів загальної середньої освіти (рівень стандарту), затвердженої наказом Міністерства освіти і науки України від 23.10.2017 № 1407.

Призначається вчителям закладів загальної середньої освіти, які навчають змісту предмета «Захист Вітчизни».

Зміст

Передмова.....	4
Формування предметної компетентності учнів з теми «Стройові прийоми і рух без зброї» розділу «Стройова підготовка» предмета «Захист Вітчизни».....	5
Елементи строїв (визначені Стройовим статутом Збройних сил України).....	26
Навчальне місце для проведення занять зі стройової підготовки	28
Формування предметної компетентності учнів з теми «Строї, відділення» розділу «Стройова підготовка» предмета «Захист Вітчизни».....	29
Команди для управління строєм.....	54
Сигнали для управління строєм взводу.....	55
Використання електронного ресурсу каналу You Tube на уроках з розділу «Стройова підготовка» предмета «Захист Вітчизни» засобами відеотеки.....	57
Тести з розділу «Стройова підготовка»	58
Використані й рекомендовані джерела	63

Передмова

Збройні Сили України є основою військової організації держави, організовуються та функціонують на основі Конституції України, Воєнної доктрини України, Законів України «Про основи національної безпеки України», «Про Збройні Сили України», «Про оборону України», «Про військовий обов'язок і військову службу», Статутів Збройних Сил України, «Про Державну прикордонну службу», «Про Національну гвардію України» та інших законодавчих актів.

Життя і діяльність Збройних Сил України визначаються військовими статутами, у яких викладено зміст загальних і посадових обов'язків військовослужбовців. Статuti зобов'язують військовослужбовців сумлінно вивчати військову справу.

Стройовий статут Збройних сил України визначає стройові прийоми та рухи без зброї та зі зброєю, строї підрозділів та військових частин у пішому порядку та на машинах, порядок виконання військового вітання, проведення стройового огляду; місце Бойового Прапора військової частини у строю, порядок його внесення й винесення; обов'язки військовослужбовців перед шиккуванням і в строю та вимоги до їх стройового навчання.

Вправи, які визначені Стройовим статутом Збройних сил України, обов'язкові для всіх військових частин, управлінь, штабів, організацій, установ і військових закладів вищої освіти.

Сучасні підрозділи й частини насичені складною технікою, та незважаючи на високий розвиток військової техніки та озброєння, вирішальна роль на війні як і раніше належить людині, її військовому духу та вмінню воювати.

Стройова підготовка є одним з найважливіших розділів військового навчання, тому що готує підрозділи до злагоджених дій в умовах, в умовах коли значно зросла роль колективної зброї в бою. Без правильно поставленого стройового навчання важко домогтися чітких дій воїнів в сучасному бою. Рівень стройових навичок сучасних військовослужбовців повинен бути особливо високий.

Мета стройової підготовки – ознайомити військовослужбовців з положеннями Стройового статуту Збройних Сил України, сформувати навички стройових прийомів і дій, уміння виконувати стройові прийоми у повсякденному житті та в бою, дисциплінувати майбутнього воїна, загартувати його фізично. Виховати вміння військовослужбовців довести до автоматизму всі дії й швидко реагувати на накази.

Предмет «Захист Вітчизни» вивчається та практично відпрацьовується учнями з метою теоретичної, практичної, фізичної і психологічної підготовки учнівської молоді до захисту Вітчизни; набуття знань нормативно-правових актів, які регламентують діяльність Збройних Сил України та інших військових формувань України.

**Формування предметної компетентності учнів
з теми «Стройові прийоми і рух без зброї»
розділу «Стройова підготовка»
предмета «Захист Вітчизни»**

Стройовий статут Збройних сил України поділяє стройову підготовку на одиночну та в складі підрозділу. Одиночна підготовка є важливим елементом стройової підготовки, оскільки від ступеня підготовленості кожного військовослужбовця залежить успіх навчання та злагодженості дій підрозділу в цілому.

Статут передбачає формування під час одиночної підготовки послідовність вивчення стройових прийомів. Для успішного виконання прийомів і дій військовослужбовець повинен знати й виконувати свої обов'язки перед шикуванням та в строю.

За оновленою навчальною програмою предмета «Захист Вітчизни» у розділі «Стройова підготовка» вивчаються дві теми: «Стройові прийоми і рух без зброї», «Строї відділення» [8].

Стройова підготовка учнів відповідно до навчальної програми предмета «Захист Вітчизни» проходить під час вивчення змісту розділу «Стройова підготовка», проведення стройових тренажів на початку уроку тривалістю 3-5 хвилин та на навчально-польових заняттях (зборах), що проводяться з метою практичного закріплення знань, умінь та навичок учнів.

Метою кожного стройового заняття є виховання в учнів навичок виконання стройових прийомів і набуття стройових навичок, які потрібні на уроках предмета «Захист Вітчизни», під час проведення навчально-тренувальних занять (зборів) і підготовки учнівської молоді до служби в Збройних Силах України та інших військових формуваннях України.

Високих результатів у стройовому навчанні можна досягнути:

- чітким плануванням, організацією та проведенням занять;
- усвідомленим вивченням кожним юнаком прийомів у відповідності з вимогами стройового статуту;
- удосконаленням навичок стройового навчання на заняттях з інших розділів предмета «Захист Вітчизни».

У стройовому навчанні застосовуються методи:

- розповідь (усне подання навчального матеріалу), як правило, це пояснення, яке частіше всього поєднується з іншим методом навчанням – показом (демонстрацією) прийому чи дії за командою;
- показ являє собою сукупність прийомів і дій, за допомогою яких в учнів, формуються конкретні уяви про прийоми й дії. Показ може бути особистий, за допомогою спеціально проінструктованих учнів, та при демонстрації відеосюжетів зі стройової підготовки;

– тренування, що являє собою багаторазове, свідоме повторювання визначених прийомів і дій з метою вироблення та удосконалення в тих, хто навчається, навиків і вмінь.

– самостійне вивчення прийому або дії.

У більшості випадків декілька методів навчання застосовуються в поєднанні, наприклад: розповідь з показом, пояснення з вправою.

Головними умовами успішного навчання є:

– глибоке знання змісту навчального матеріалу,

– уміння майстерно виконувати прийоми та дії, що розучуються;

– витримання встановленого темпу виконання прийому або дії;

– уміле використання ракурсу, під яким учні спостерігають прийоми та дії, які виконує вчитель.

Методична майстерність вчителя визначається вмінням знайти такий метод пояснення, показу й тренування стройового прийому, який на даний час, на даному занятті, при вивченні саме цього стройового прийому або дії дасть найкращий результат у найкоротші терміни.

При проведенні занять зі стройової підготовки вчитель повинен знаходитись там, звідки йому зручно спостерігати за діями учнів, щоб завчасно добиватися усунення допущених ними помилок. Найбільш доцільне віддалення від строю 3-4 кроки; перед строєм взводу – 5-6 кроків.

Велике значення у стройовій підготовці має вміння вчителя чітко та голосно подавати команди. Перед поданням команди або відданням наказу необхідно прийняти положення «струнко». Це виховує в учнів дисциплінованість та повагу до строю. Попередня команда повинна подаватись гучно, виразно та протяжно, щоб учні, зрозуміли, які дії вимагає від них учитель. Виконавча команда повинна подаватись після паузи уривчасто та енергійно. Нечітко подана команда ускладнює її виконання, а неправильно подана – приводить до замішання або невиконання прийому.

Нагадуємо вчителям предмета «Захист Вітчизни», що ознайомлення зі стройовим прийомом повинно дати учням правильне уявлення про нього. Доцільно ознайомлення з прийомом проводити в такій послідовності:

– назвати прийом;

– указати де та з якою метою він застосовується;

– подати команду за якою виконується прийом;

– показати, відповідно до Стройового статуту, як виконується прийом у цілому, а потім у повільному темпі з коротким поясненням порядку виконання.

Ознайомлення з прийомом слід провести за мінімальний час. Пояснення прийому має бути коротким, чітким і ясным.

З метою унеможливлення повторення учнями найбільш характерних помилок, які трапляються при виконанні прийому,

рекомендуємо вчителям одразу ж акцентувати на них увагу. У результаті поєднання показу з поясненням в учнів складається не тільки зорова уява про прийом, а й формується конкретна уява про дії, від яких залежить правильність його виконання.

Розучування стройовому прийому проводиться з метою засвоєння учнями правильного його виконання. У залежності від складності прийому розучування проводиться:

- у цілому;
- за розподілом;
- за допомогою підготовчих вправ;

Навчання кожному елементу прийому або дії рекомендуємо починати з показу та короткого пояснення. У подальшому об'єднати елементи послідовно в групи, а потім – в одне ціле.

Стройовий прийом рекомендуємо тренувати за допомогою підготовчих вправ за розподілом та підрахунком уголос. Спочатку тренувати в повільному темпі, а потім темп поступово наближати до статутного. Виконання прийому доводити до автоматизму під час неодноразового повторювання. При цьому необхідно вимагати, щоб учні виконували усі прийоми правильно, швидко, красиво та чітко. Для успіху тренування необхідно щоб учні:

- розуміли мету вправи;
- засвоїли зміст і послідовність дій під час розучування;
- нарощували швидкість виконання прийому або дії;
- додержувались певного ритму, правильної послідовності дій, певного напруження фізичних і моральних сил;
- постійно підтримували інтерес до тренування.

Тренування стройових прийомів у закладах загальної середньої освіти проводиться на об'єкті навчально-матеріальної бази для проведення занять зі стройової підготовки – стройовому майданчику.

У залежності від характеру навчального матеріалу, існують і різновиди самостійної роботи. Для правильної організації самостійної роботи вчителям необхідно:

- визначити обсяг завдання на самостійну підготовку;
- надати методичні поради з повторювання вивченого матеріалу або удосконалення навиків з виконання прийомів;
- об'єднати клас у групи, де були б добре підготовлені учні для організації взаємодопомоги;
- здійснювати постійний контроль і надавати необхідну допомогу.

Нагадуємо вчителям, що раціональне використання засобів навчання: стройового майданчику, плакату «Стройові прийоми та рух без зброї. Строї відділення», особливо відеосюжетів зі стройової підготовки, не самоціль, а засіб для кращого розуміння та запам'ятовування матеріалу. Тому демонстраційний матеріал повинен відповідати освітнім завданням уроку, посилювати ефективність навчання, суттєво

скорочувати час, істотно розширювати та поглиблювати навчальний матеріал.

Для досягнення високих результатів стрйової підготовки здобувачів освіти велике значення має особистий приклад учителя предмета «Захист Вітчизни». Він повинен мати ґрунтовну теоретичну підготовку, володіти високою методичною майстерністю й, особисто чітко та правильно виконувати стрйові прийоми, уміло активізувати пізнавальну діяльність і мотивувати учнів оволодіти прийомами стрйової підготовки.

Рекомендуємо вчителям для підвищення якості стрйового навчання:

- проводити уроки зі стрйової підготовки через рівні проміжки часу, щоб не втрачались навички, набуті учнями на попередніх уроках;
- планувати для тренування стрйові прийоми або підготовчі вправи зі стрйової підготовки під час проведення вступної частини інших уроків предмета «Захист Вітчизни»;
- удосконалювати навички зі стрйової підготовки в ході навчання за рахунок надання допомоги учням в оволодінні найбільш раціональними прийомами діями.

У процесі навчання змісту «Стрйові прийоми і рух без зброї» рекомендуємо вчителям предмета «Захист Вітчизни» ретельно опрацювати Стрйовий статут Збройних сил України, зміст навчального матеріалу розділу «Стрйова підготовка».

З метою формування предметних компетентностей учнів під час вивчення теми «Стрйові прийоми і рух без зброї», доцільно звернути увагу на вимоги, які ставляться до рівня підготовки та очікуваних результатів навчально-пізнавальної діяльності учнів, а це, зокрема:

характеризують:

- стрйї та їх елементи;
- дії які виконуються в поворотах під час руху;

розуміють:

- обов'язки солдата перед шиккуванням і в стрйї;
- попередні та виконавчі команди;

мають уявлення:

- про виконання команд «Ставай», «Рівняйся», «Струнко», Вільно»;
- про виконання стрйових прийомів і руху без зброї;

виконують:

- стрйове положення, повороти на місці, рух стрйовим і похідним кроком, повороти під час руху;

дотримуються:

- стрйових положень під час поворотів, команд які подає вчитель, заходів безпеки під час виконання стрйових прийомів;

беруть участь:

- у виконанні стрйових прийомів і руху без зброї [8].

Акцентуємо увагу вчителів предмета «Захист Вітчизни» на важливості формування в учнів розуміння щодо необхідності виконання статутних вимог Стройового статуту Збройних сил України при вивченні теми «Стройові прийоми і рух без зброї».

Нагадуємо вчителям «Захисту Вітчизни», що вдосконалити, інтенсифікувати та оптимізувати освітній процес, посилити його прикладну спрямованість неможливо без демонстрації тематичного відеосюжету.

Мотивацію вивчення теми «Стройові прийоми і рух без зброї» рекомендуємо проводити стислим аргументованим повідомленням, акцентуючи увагу учнів, на організації дії військ, їх навчанні, тактиці родів військ, що складають основний зміст воєнно-теоретичної думки з моменту народження армії. Зміна обстановки на полі бою у першу чергу висунула проблему побудови бойових порядків, у правильному рішенні якої полягав «ключ» до перемоги. Уже спартанські воїни навчалися ходити в ногу та робити прості перешикування. У них вже були елементи стройової підготовки, що отримали подальший розвиток в усіх арміях світу.

З розвитком військової справи питання побудови військового строю розглядались та розвивались в передових арміях багатьох країн. Тому стройова підготовка є складовою частиною бойової підготовки, що впливає на всі сторони життєдіяльності військ. Вона загартовує волю, дисциплінує майбутнього воїна, виробляє гарну поставу, формує спритність, моторність, витривалість, уміння правильно та швидко виконувати команди командирів, удосконалює вміння володіти своїм тілом, розвиває уважність, спостережливість і колективізм.

На сьогоднішній день, коли підрозділи та військові частини насичені складною технікою, коли значно зросла роль колективної зброї в бою – рівень стройового вишкілу повинен бути особливо високий, бо має великий вплив на формування знань, умінь, навиків та психологічної стійкості, які необхідні в сучасному бою.

Навички, набуті на заняттях із стройової підготовки, удосконалюються на заняттях з вогневої, тактичної підготовки та в повсякденній діяльності.

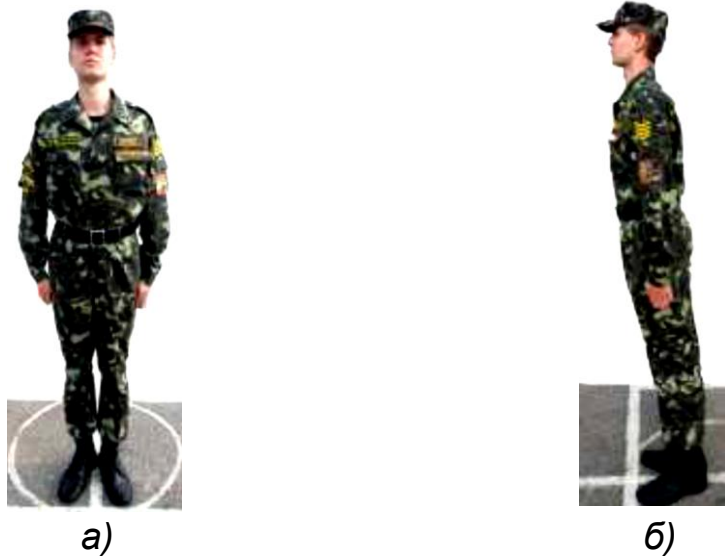
Стройова підготовка – справа суцільно практична. Кожний прийом потрібно відпрацьовувати тренуваннями, інакше при його виконанні будуть втрачені набуті раніше навички, чіткість виконання [6, С. 5].

На першому занятті зі стройової підготовки потрібно показати елементи строю, дати статутні визначення, розповісти про призначення елементів строю та основних команд з управління строєм.

Стройове положення являється вихідним положенням для правильного та чіткого виконання стройових прийомів. Навчання стройовому положенню рекомендуємо проводити дотримуючись певної послідовності.

Назвати прийом і вказати, що стройове положення приймають за командою «СТРУНКО» (рис. 1), а також без команди під час:

- віддання та отримання наказу;
- доповіді, виконання Державного гімну;
- виконання військового вітання та команд.

*Рис. 1. Стройове положення:
а) вид с фронту; б) вид з боку*

Ознайомити учнів з елементами стройового положення за допомогою зразкового його показу. Пояснити, що у стройовому положенні необхідно:

- триматися прямо, без напруження;
- підбори поставити разом, а носки розвести по лінії фронту на ширину стопи;
- ноги в колінах випрямити, але не напружувати їх;
- груди підняти, а все тіло трохи подати вперед; живіт втягти;
- плечі розвернути;
- руки опустити так, щоб кисті, повернені долонями всередину, були збоку стегон, а напівзігнуті пальці торкались стегна;
- голову тримати високо та прямо, не виставляючи підборіддя, дивитись перед собою [6, С. 19].

Тренування стройового прийому «Прийняття стройового положення» (рис. 2) необхідно розпочати з першої підготовчої вправи «Розведення носків по лінії фронту на ширину стопи». Вправа виконується за командою: «Носки звести, роби – РАЗ, носки розвести, роби – ДВА».

Дати команду на початок самостійного тренування. Перевірити в кожного учня чи відхилились носки від лінії. Повторити виконання вправи з одночасним усуненням помилок.

Перейти до попарного тренування, для чого провести розрахунок класу на перший та другий номери та подати команду: «Перші номери

ліво-РУЧ, другі право-РУЧ», а потім «Перші номери перевіряють, а другі виконують. До попарного тренування – ПРИСТУПИТИ». Учитель зобов'язаний одночасно стежити за тренуванням, виправляти помилки та періодично змінювати тих, хто тренує та виконує прийом.

*Рис. 2. Положення при виконанні другої підготовчої вправи:
а) перші номери; б) другі номери*

За командою перші номери самостійно подають команду: «Носки звести, роби – РАЗ, носки розвести, роби – ДВА», перевіряють виконання другими номерами, указують і виправляють виявлені помилки. Після заміни другі номери подають команди та вказують на виявлені помилки, а перші номери виконують команди та виправляють вказані помилки.

Друга підготовча вправа: «Підняття грудей із поданням тіла трохи вперед, утягненням живота, розвертанням плечей і опусканням рук вздовж стегон». Виконання цієї вправи здійснюється за командою: «Груди підняти живота втягнути, плечі розвернути, тіло трохи подати вперед, роби – РАЗ, прийняти попереднє положення, роби – ДВА».

Рекомендуємо вчителям роз'яснити учням, що починаючи цю вправу необхідно зробити глибокий вдих і в такому положенні затримати грудну клітину, зробити видих і продовжувати дихання з піднятими грудьми. Піднявши груди, тіло необхідно трохи подати вперед, живіт втягти, плечі розвернути. При цьому руки опустити так, щоб кисті, повернені долонями всередину, були збоку стегон, а напівзігнуті пальці торкалися стегна. Звернути увагу на те, що при правильному стройовому положенні груди завжди знаходяться трохи попереду підборіддя.

Після виконання першої та другої підготовчих вправ приступити до виконання комплексної підготовчої вправи (на вісім рахунків). Виконання цієї вправи виконується за командою: «Комплексну вправу, прийняття стройового положення, на вісім рахунків роби – РАЗ, роби – ДВА, роби – ТРИ, ..., роби – ВІСІМ».

За рахунком «РАЗ» – руки, підняти вперед на рівні плечей долонями всередину пальці разом; на рахунок «ДВА» – пальці, крім великого, напівзігнуті в кулак; на рахунок «ТРИ» – великий палець накладається зверху на інші пальці; на рахунок «ЧОТИРИ» – руки опустити так, щоб кисті, повернені долонями всередину, були збоку стегон, а напівзігнуті пальці торкалися стегна, на рахунок «ПЯТЬ» – носки звести; на рахунок «ШІСТЬ» – носки розвести на ширину стоп; на рахунок «СІМ» – подати тіло трохи вперед, стати на носки»; на рахунок «ВІСІМ» – опуститися на всю ступню.

Радимо вчителям навчити учнів самостійно контролювати правильність положення голови при прийнятті стройового положення.

Щоб перевірити правильність положення голови, необхідно прийняти стройове положення і, не опускаючи голови, подивитися вниз перед собою. При правильному положенні голови учень повинен бачити на стройовому майданчику найближчу точку у двох-трьох кроках від себе, будь-яке інше положення голови буде неправильним.

Для перевірки правильного виконання стройового положення необхідно в ході тренування наказати учням піднятися на носки. Якщо стройове положення було прийнято правильно, то всі учні відділення легко, без нахилу вперед виконують команду. Можна також перевірити правильність виконання стройового положення підняттям носків. Учитель подає команду «Підняти носки, роби – РАЗ». Учні, які прийняли стройове положення правильно, носки підняти не зможуть.

Показати правильні дії за командою «ВІЛЬНО», за якою послабляють в коліні праву або ліву ногу, але не дозволяється зрушувати з місця та розмовляти, і за командою «ВІДСТАВИТИ», яка подається щоб припинити виконання прийому. За цією командою необхідно прийняти положення, яке було до виконання прийому.

Перешикувати клас по периметру стройового майданчику з інтервалом два кроки, подаючи команди «СТРУНКО», «ВІЛЬНО», а при необхідності «ВІДСТАВИТИ» і перевірити виконання прийому кожним учнем, усуваючи допущені помилки.

Найбільш характерними при виконанні цього прийому є помилки:

- носки ніг розвернуті не за лінією фронту та не на ширину ступні;
- підбори не поставлені разом;
- кисті рук не по середині стегон, тримаються долонями назад.

Навчання поворотам на місці проводити в наступній послідовності. Назвати стройовий прийом, указати, що повороти на місці виконуються за командами: «Ліво-РУЧ» – поворот здійснюється на чверть кола, «Півоберта ліво-РУЧ» – на одну восьму кола й проводяться в бік лівої руки на лівому підборі й на правому носку, «Право-РУЧ» – поворот здійснюється на чверть кола, «Півоберта право-РУЧ» – на одну восьму кола й проводяться в бік правої руки на правому підборі й на лівому носку.

За командою «Кру-ГОМ» поворот здійснюється на пів кола. Виконуються учнями при виході зі строю та при поверненні в стрій, а також під час шикування та пересування.

Доцільно показати виконання поворотів на місці, у цілому, у нормальному темпі, а потім у повільному темпі з одночасним роз'ясненням порядку дій за підготовчою та виконавчою командою. Звернути увагу, що для чіткого та точного повороту на місці необхідно перенести вагу тіла на ту ногу, у бік якої буде виконуватись поворот, із одночасним ривком корпусу в бік повороту та сильним упором на носок протилежної ноги, зберігаючи стійке положення тіла.

Вивчення поворотів – проводити окремо, починаючи з повороту праворуч. Показати виконання повороту праворуч (рис. 3) за розподілом на два рахунки за командою «Праворуч, за розподілом: роби – РА3, роби – ДВА» і пояснити, що:

– на рахунок «РА3» необхідно різко повернутися в бік правої руки на правому підборі та на лівому носку, зберігаючи положення корпусу як при стройовому положенні, і не згинаючи ніг у колінах, перенести вагу тіла на ногу, що попереду;

– на рахунок «ДВА» приставити другу ногу найкоротшим шляхом не згинаючи в коліні.

а)

б)

Рис. 3. Виконання елементів повороту праворуч:

а) за підготовчою командою;

б) на рахунок «РА3»

Далі – розімкнути клас на 2-4 кроки та приступити до розучування прийому. При неправильному або нечіткому виконанні елемента, подавати команду «ВІДСТАВИТИ». Звернути увагу:

– щоб учні не розмахували руками навколо корпусу, не зривали завчасно з місця ногу, що стоїть позаду, не допускали хитання корпусу;

– щоб поворот виконувався не тільки за допомогою ніг, а й за допомогою різкого руху корпусом в сторону повороту з дотриманням усіх правил стройового положення;

– підбір ноги, що стоїть позаду й носок ноги, що попереду повинні бути розвернуті так, щоб після закінчення повороту носки були розвернуті на ширину ступні.

Після вивчення повороту за розподілом, приступити до розучування його в цілому. Для цього подавати команду «Право-РУЧ» і супроводжувати її підрахунком уголос «РАЗ», «ДВА». Вивчення прийому можна продовжувати підрахунком уголос учнів.

Найбільш характерні помилки цього прийому:

– після повороту необхідно дотримуватись правильного положення корпусу та ніг;

– руки не повинні відходити від стегон;

– нога приставляється не найкоротшим шляхом, не згинаючись в коліні;

– поворот проведений не на 90° [6, С. 23].

Після вивчення повороту праворуч, показати виконання повороту ліворуч за розподілом на два рахунки за командою «Ліворуч, за розподілом роби – РАЗ, роби – ДВА» та пояснити, що:

– на рахунок «РАЗ» різко повернутися в бік лівої руки на лівому підборі й на правому носку, зберігаючи положення корпусу як при стройовому положенні, і не згинаючи ніг у колінах, перенести вагу тіла на ногу, що попереду (рис. 4);

– на рахунок «ДВА» приставити другу ногу найкоротшим шляхом не згинаючи в коліні.

а)

б)

Рис. 4. Положення ніг на рахунок «РАЗ»:

а) при повороті ліворуч;

б) при повороті кругом

Після показу та пояснення розучування повороту ліворуч, проводити спочатку за розподілом, а потім у цілому, виявляючи та виправляючи характерні помилки.

При показі повороту кругом за розподілом – пояснити, що він виконується так, як і поворот ліворуч, з тією лише різницею, що розворот корпусу робиться на 180°.

Відпрацювавши виконання стройового прийому «Повороти на місці», перейти до виконання комплексної вправи: «Чотири повороти ліво-РУЧ, чотири повороти право-РУЧ, чотири повороти кру-ГОМ». Вправа виконується за команду: «Вправо «Чотири повороти ліво-РУЧ, чотири повороти право-РУЧ, чотири повороти кру-ГОМ» почи-НАЙ».

Для злагодженості дій доцільно зробити чотири повороти ліво-РУЧ з рахунком самими учнями вголос. На наступні чотири рахунки робляться чотири повороти, а потім чотири повороти кру-ГОМ. Під час тренування поворотів із підрахунком уголос необхідно звернути увагу на те, щоб вони виконувалися за допомогою руху корпусом у бік повороту та дотримання всіх вимог стройового положення.

Акцентуємо увагу вчителів, що стройовий прийом «Рух стройовим кроком» є одним з найбільш складних і важких із засвоєння стройових прийомів, виконання якого потребує особливої зібраності, чіткості, погодження руху рук і ніг.

Рекомендуємо вчителям перед розучуванням стройового прийому «Рух стройовим кроком» (рис. 5) указати, що стройовий крок застосовується під час проходження підрозділів урочистим маршем; при виконанні ними військового вітання під час руху; при підході військовослужбовця до начальника та відході від нього; при виході зі строю та поверненні на місце, а також під час занять зі стройової підготовки.

*Рис. 5. Рух стройовим кроком:
а) вид з фронту;
б) вид з боку*

Доцільно вказати, що рух стройовим кроком починається з лівої ноги за командою «Стройовим кроком – РУШ» і зразково показати як він здійснюється в статутному темпі. Нормальна швидкість руху кроком – 110–120 кроків за хвилину. Довжина кроку – 70–80 сантиметрів. Під час руху стройовим кроком ногу з витягнутим уперед носком виносити на висоту 15–20 см від землі та ставити її твердо на всю стопу, піднімаючи водночас другу ногу. За підготовчою командою слід подати корпус трохи вперед, за виконавчою командою почати рух з лівої ноги повним кроком.

Рекомендуємо розучування руху стройовим кроком (рис. 6) провести за допомогою чотирьох підготовчих вправ у такій послідовності:

- перша підготовча вправа – «Рух руками»;
- друга підготовча вправа – «Рух руками з кроком на місці»;
- третя підготовча вправа – «Рух стройовим кроком на чотири рахунки»;
- четверта підготовча вправа – «Рух стройовим кроком на два рахунки».

*Рис. 6. Положення рук під час руху стройовим кроком:
а) вид з фронту; б) вид з боку*

Перша підготовча вправа: «Рух руками». Вправа виконується на два рахунки за командою: «Вправу «Рух руками» роби – РА3, роби – ДВА».

Учителям необхідно пояснити учням виконання кожного елементу. На рахунок «роби – РА3» учні повинні зігнути праву руку в лікті, проводячи нею рух від плеча біля тулуба так, щоб кисть руки піднялася вище пряжки поясу на ширину долоні і на відстані долоні від тулуба до рівня ліктя; одночасно ліву руку відвести назад до упору в плечовому суглобі. Пальці рук повинні бути напівзігнуті, а лікоть правої руки трохи піднятий.

На рахунок «роби – ДВА» учні повинні провести рух лівою рукою вперед, а правою, починаючи від плеча, назад до упору в плечовому суглобі.

Рекомендуємо вчителям звернути увагу на найбільш характерні помилки при виконанні даного прийому:

- рух руками біля тулуба проводиться не від плеча, а за рахунок згину в ліктях;

- рух руками вперед проводиться значно нижче (вище) встановленої висоти, назад не до упору в плечовому суглобі [6, С. 25].

Друга підготовча вправа «Рух руками з кроком на місці» (рис. 7). Вправа виконується на два рахунки за командою: «Вправо «Рух руками з кроком на місці» роби – РАЗ, роби – ДВА».

*Рис. 7. Розучування руху руками з позначенням кроку на місці:
а) вид з фронту;
б) вид з боку*

За цією командою крок слід позначати підніманням та опусканням ніг, причому ногу слід піднімати на 15–20 см від землі й ставити її на землю від передньої частини стопи на всю підшву, руками здійснювати рухи в такт кроку.

Учителю необхідно виявляти і виправляти характерні помилки, які допускають учні в даній вправі:

- піднімання ноги проводиться нижче 15 см від землі;
- нога стає на землю не з передньої частини стопи, а на весь слід;
- рух руками здійснюється не в такт кроку;
- корпус не тримається прямо;
- рухи руками проводяться значно нижче (вище) встановленої висоти;

- рухи руками назад проводяться не до упору в плечовому суглобі [6, С. 25].

Після засвоєння правильного положення рук з кроком на місці приступити до вивчення другої підготовчої вправи – рух стройовим кроком за розподілом на чотири і на два рахунки.

Розпочати з третьої підготовчої вправи: «Рух стройовим кроком на чотири рахунки». Вправа виконується на чотири рахунки за командою: роби – РАЗ, ДВА, ТРИ, ЧОТИРИ».

Нагадуємо вчителям, що вправа виконується по розмітці стройового майданчика. Використовування розмітки стройового майданчика сприятиме для отримання учням навиків рухатись з однаковою довжиною стройового кроку.

Учитель показує підготовчу вправу за розподілом на чотири рахунки. Для розмикання відділення на місці подати команду «Відділення від середини на чотири кроки розім-Кнись», повертає його праворуч і подає команду: «Стройовим кроком, за розподілом на чотири рахунки, кроком – РУШ». Після команди «РУШ» рахує: «РАЗ, два, три, чотири, РАЗ, два, три, чотири» і так далі. Рахунок «РАЗ» промовляється гучно. Рух доцільно здійснювати у колону по два вздовж ліній стройових майданчиків.

За підготовчою командою «Кроком» (рис. 8) необхідно подати корпус трохи вперед, перенести вагу тіла більше на праву ногу, зі збереженням стійкості.

Рис. 8. Положення перед початком руху

За виконавчою командою «Руш» і на рахунок «РАЗ» (рис. 9) – почати рух з лівої ноги, повним кроком з витягнутим уперед носком (при цьому стопа паралельна землі) піднятої на висоту 15-20 см від землі; ставити її твердо на всю стопу, водночас піднімаючи другу ногу і підтягуючи її на півкроку вперед до п'ятки лівої ноги. Одночасно з кроком необхідно робити рух правою рукою вперед, а лівою назад до упору в плечовому суглобі і стояти на лівій нозі з опущеними руками, права нога пряма, носком майже біля самої землі.

На рахунок «два, три, чотири» (рис. 10) зробити витримку, усуваючи в цей час допущені помилки за наступним рахунком «РАЗ» повторити рух з правої ноги, а на рахунок «два, три, чотири» знову витримка і так далі.

Рис. 9. Перший крок на рахунок «РАЗ»

Рис. 10. Положення після першого кроку на рахунок «два, три чотири»

Учителям необхідно звертати увагу і виправляти найбільш характерні помилки у виконанні даного прийому. Слідкувати, щоб учні під час руху:

- ноги ставили внутрішньою частиною стопи по осі руху, а не в сторони;
- вагу тіла переносили з ноги на ногу рівномірно, а не ривками;
- не заносили під час руху одну ногу за іншу;
- корпус тіла не відводили назад;
- не порушували координацію рук і ніг під час руху;
- голова не опускалась донизу;
- піднімали ногу від землі не нижче 15 см.

Після відпрацювання підготовчої вправи на чотири рахунки приступити до четвертої підготовчої вправи. Четверта підготовча вправа: «Рух стройовим кроком на два рахунки». Вправа виконується на два рахунки за командою «Стройовим кроком на два рахунки, кроком – РУШ: раз-два, раз-два» і так далі.

На рахунок «раз» виконується крок вперед, на рахунок «два» – витримка. Рахунок «раз» промовляється гучно.

Крок буває ще й похідний, який застосовується в усіх інших випадках. Рух похідним кроком починається за командою «Кроком – РУШ». Під час руху похідним кроком ногу виносять вільно, не відтягуючи носка, і ставлять її на землю, як під час звичайної ходьби, руками здійснюючи вільні рухи біля тулуба. Під час руху похідним кроком за командою «СТРУНКО» слід перейти на стройовий крок, а за командою «ВІЛЬНО» – на похідний крок.

Наголошуємо вчителям щодо необхідності пояснити учням, що стройове положення «Поворот під час руху» застосовуються для зміни напрямку руху, наприклад, при виході зі строю та в інших випадках, виконуються за командами «Право-РУЧ», «Ліво-РУЧ», «Кругом – РУШ» та зразково показати виконання прийомів в цілому.

Звертаємо увагу, що тренування стройового прийому «Поворот під час руху» проводиться із застосуванням розмітки стройового майданчика.

Учителям необхідно акцентувати увагу учнів, що команда для виконання поворотів праворуч і кругом подається з поставленням правої ноги на землю, а для виконання повороту ліворуч з поставленням лівої ноги на землю.

Рекомендуємо вчителям розучування з учнями поворотів під час руху (рис. 11) провести за допомогою п'яти підготовчих вправ у такій послідовності:

- перша підготовча вправа – «Поворот під час руху право-РУЧ»;
- друга підготовча вправа – «Поворот під час руху право-РУЧ на чотири рахунки»;
- третя підготовча вправа – «Поворот під час руху ліво-РУЧ на чотири рахунки»;
- четверта підготовча вправа – «Поворот під час руху кру-ГОМ на чотири рахунки»;
- п'ята підготовча вправа – «Поворот кру-ГОМ з рухом трьома кроками вперед».

Рис. 11. Вихідне положення для тренування повороту праворуч під час руху

Перша підготовча вправа – «Поворот під час руху право-РУЧ» (рис. 12).

Рис. 12. Поворот під час руху праворуч і крок

Вправа виконується на три рахунки за командою «Вправу право-РУЧ, за розподілом: роби – РАЗ, роби – ДВА, роби – ТРИ» та пояснити, що:

- на рахунок «РАЗ» необхідно лівою ногою зробити крок, змах рукою в такт кроку і зупинитися у положенні з опущеними руками;
- на рахунок «ДВА», різко повернутися праворуч на носку лівої ноги одночасно з поворотом винести праву ногу вперед і зробити крок у новому напрямку;
- на рахунок «ТРИ» – приставити ліву ногу.

За наступним рахунком «роби – РАЗ», «роби – ДВА», «роби – ТРИ» прийом повторюється спочатку.

Рекомендуємо вчителям особливу увагу звернути на чітке виконання учнями повороту на носку лівої ноги і виконання змаху рукою у такт кроку.

Друга підготовча вправа: «Поворот під час руху право-РУЧ на чотири рахунки». Вправа виконується на чотири рахунки за командою «Поворот під час руху праворуч на чотири рахунки, кроком – РУШ». Учителям необхідно підраховувати «Раз, два, три, чотири», показати виконання вправи і пояснити, учням, що:

- на рахунок «раз, два, три» необхідно зробити три стройових кроки вперед уздовж ліній квадрату;
- під гучний рахунок «ЧОТИРИ» – поворот праворуч і крок; – за наступним рахунком «раз, два, три, чотири» вправа повторюється.

Для тренування вчитель здійснює розподіл класу на перший та другий, розташовує учнів напроти один одного у вісім кроків з інтервалом у чотири кроки, щоб кожний з них знаходився напроти малого квадрату на внутрішніх лініях стройового майданчику.

На рахунок – поворот праворуч і крок учні роблять три стройових кроки вперед уздовж лінії квадрату, а під гучний рахунок «чотири» – поворот праворуч і крок. За наступним рахунком «раз, два, три, чотири» вправа повторюється. Учні роблять рухи по великому квадрату

4×4 кроки. Спочатку темп руху 70 кроків за хвилину, а потім – 110-120 кроків за хвилину.

Третя підготовча вправа – «Поворот під час руху ліво-РУЧ на чотири рахунки» (рис. 13). Вправа виконується на чотири рахунки за командою «Поворот під час руху ліво-РУЧ на чотири рахунки», кроком – РУШ».

Рис. 13. Рух стройовим кроком на рахунок «раз, два, три, чотири»

Учителям необхідно показати виконання вправи.

Звернути увагу учнів, що виконується поворот на носку правої ноги і рух руками при цьому здійснюється у такт кроку і пояснити, що:

– на рахунок «раз, два, три, чотири» – необхідно зробити чотири стройові кроки;

– під гучний рахунок «РАЗ» (рис. 14) – зробити поворот на носку правої ноги та крок у новому напрямку;

Рис. 14. Поворот ліворуч і крок на наступний рахунок «РАЗ»

– на рахунок «два, три, чотири» – продовжити рух.

Для тренування вчитель відводить учнів на крок назад і розташовує їх на зовнішній лінії прямокутника стройового майданчика.

Перед тренуванням повороту ліворуч (рис.15) учителям необхідно підкреслити, що тренування відбувається так само, як поворот під час руху праворуч, із тією лише різницею, що поворот ліворуч проводиться після чотирьох кроків, а на черговий рахунок «раз» виконується поворотна носку правої ноги. Виконавча команда подається одночасно з поставленням лівої ноги на землю.

Рис. 15. Вихідне положення для тренування повороту ліворуч під час руху

Четверта підготовча вправа – «Поворот під час руху кру-ГОМ на чотири рахунки». Вправа виконується за командою: «Поворот під час руху кру-ГОМ на чотири рахунки: роби – РАЗ, роби – ДВА, роби – ТРИ, роби – ЧОТИРИ».

Учителям показ повороту необхідно супроводжувати для учнів поясненням:

– на рахунок «РАЗ» зробити крок вперед з лівої ноги та залишитись в такому положенні;

– на рахунок «ДВА» винести праву ногу на півкроку вперед, трохи ліворуч і різко повернувшись убік лівої руки на носках обох ніг, залишитись в такому положенні;

– на рахунок «ТРИ» зробити крок з лівої ноги вперед;

– на рахунок «ЧОТИРИ» приставити спочатку під рахунок учителя, а потім самостійно на рахунок самих учнів.

Рекомендуємо вчителям акцентувати увагу учнів, що на відміну від поворотів праворуч, ліворуч за виконавчою командою «РУШ» слід зробити крок лівою ногою, витягти праву ногу на півкроку вперед, трохи ліворуч і виконати поворот на носках обох ніг. Рух після повороту починати з лівої ноги в той момент, коли ноги знаходяться на носках. Опускати на п'яти після повороту не дозволяється.

Учителям необхідно особливу увагу звернути:

– на різкість повороту;
– координацію руху рук у такт кроку (на рахунок «ДВА» з виносом правої ноги вперед учні повинні направляти ліву руку вперед, а праву назад. Як тільки права нога опуститься на носок, руки повинні бути опущені й на момент повороту на носках обох ніг повинні знаходитись внизу;

– на руки, що здійснюють рух і не повинні притискатись завчасно до постанови правої ноги на землю;

– на рахунок «ТРИ» права рука починає рух вперед, а ліва назад.

Далі навчання та тренування у виконанні прийому необхідно проводити в комплексі з рухом три кроки вперед за командою «Поворот кругом з рухом в три кроки вперед, кроком – РУШ». Показати і пояснити що:

– на рахунок «раз, два, три» необхідно зробити три кроки;

– на рахунок «ЧОТИРИ» – винести праву ногу на півкроку вперед, трохи ліворуч і виконати поворот кругом.

Звертаємо увагу вчителів, що поворот кругом під час руху (рис. 16), вимагає особливо ретельного вивчення, тому лише після зразкового показу та ґрунтовного пояснення, рекомендуємо розпочати тренування учнів.

*Рис. 16. Поворот кругом під час руху:
а) півкроку вперед з заносом правої ноги ліворуч;
б) положення після повороту;
в) крок уперед*

Для повороту кругом на рахунок «РАЗ» учні роблять крок вперед з лівої ноги й залишаються в такому положенні, на рахунок «ДВА» виносять праву ногу на півкроку вперед, трохи ліворуч і, різко повернувшись у бік лівої руки кругом на носках обох ніг, залишаються в такому положенні. На рахунок «ТРИ» роблять крок з лівої ноги вперед, а на рахунок «ЧОТИРИ» приставляють праву ногу. Вправа повторюється в

тій самій послідовності з відпрацюванням рухів рук у такт кроку. На рахунок «роби – ДВА» спочатку виноситься права нога на півкроку вперед, одночасно разом з нею необхідно ліву руку направити вперед, а праву назад. Як тільки права нога опуститься на носок, руки повинні бути опущені. На момент початку повороту на носках рухи, рухаючись у такт кроку, опиняться внизу. На рахунок «ТРИ» права рука починає рух вперед, а ліва назад.

П'ята підготовча вправа – «Поворот кру-ГОМ з рухом трьома кроками вперед». Вправа виконується за командою «Поворот кругом з рухом в трьома кроками вперед, на чотири рахунки, за розподілом кроком – РУШ: РАЗ, ДВА, ТРИ, РАЗ, ДВА, ТРИ.

Тренування у виконанні прийому проводиться в комплексі з рухом. на рахунок «РАЗ, ДВА, ТРИ» здійснюються три кроки, на рахунок «ЧОТИРИ» винести праву ногу на півкроку вперед, трохи ліворуч і виконати поворот кругом і різко повернувшись у бік лівої руки на носках обох ніг, залишаються в такому положенні, піднявши ліву ногу на висоту 15-20 см. Далі на рахунок «РАЗ, ДВА, ТРИ» виконуються наступні три кроки [6, С. 28].

Для кращого засвоєння тренування руху стройовим кроком (рис. 17) та поворотам під час руху рекомендується проводити по периметру стройового майданчика, для чого клас рухається з дистанцією між учнями чотири кроки.

Рис. 17. Стройовий крок

Також для закріплення навиків рекомендується проводити тренування в розгорнутому двошереновому строю за командами вчителя «Право-РУЧ», «Ліво-РУЧ», «Кругом – РУШ». У повсякденній діяльності для закріплення навиків у поворотах під час руху належить періодично їх тренувати під час загальних шикувань.

Елементи строїв

У розділі «Загальні положення» Стройового статуту Збройних сил України визначені елементи строїв [5]:

стрій – розміщення військовослужбовців, підрозділів і частин для їх спільних дій у пішому порядку або на машинах;

шеренга – стрій, у якому військовослужбовці розміщені один біля одного на одній лінії. Лінія машин – стрій, у якому машини розміщені на одній лінії одна біля одної;

фланг – правий (лівий) край строю. Під час поворотів строю назви флангів не змінюються;

фронт – бік строю, до якого військовослужбовці повернені обличчям, а машини – лобовою частиною;

тильний бік строю – бік, протилежний фронту;

інтервал – відстань по фронту між військовослужбовцями (машинами), підрозділами та частинами;

дистанція – відстань у глибину між військовослужбовцями (машинами), підрозділами та частинами;

ширина строю – відстань між флангами;

глибина строю – відстань від першої шеренги (військовослужбовця, що стоїть попереду) до останньої шеренги (військовослужбовця, що стоїть позаду), а під час дій на машинах - відстань від першої лінії машин (машини, що стоять попереду) до останньої лінії машин (машини, що стоять позаду);

двошеренговий стрій – стрій, у якому військовослужбовці однієї шеренги розміщені за військовослужбовцями іншої шеренги на відстані одного кроку (витагнутої руки, покладеної долонею на плече військовослужбовця, що стоїть попереду). Шеренги поділяються на першу та другу. Після повороту строю назви шеренг не змінюються;

ряд – два військовослужбовці, що стоять у двошеренговому строю один за одним. Якщо за військовослужбовцем першої шеренги не стоїть військовослужбовець другої шеренги, такий ряд називається неповним; останній ряд завжди має бути повним. Після повороту двошеренгового строю кругом військовослужбовець неповного ряду самостійно стає в першу шеренгу;

розгорнутий стрій – стрій, у якому військовослужбовці, підрозділи (машини) вишикувані на одній лінії по фронту в одношеренговому чи двошеренговому строю (в лінію машин) або в лінію колон з інтервалами, встановленими цим Статутом або командиром;

одношеренговий (шеренга) і двошеренговий строї можуть бути зімкнутими або розімкнутими. У зімкнутому строю військовослужбовці в шеренгах розміщені по фронту один від одного з інтервалами на ширину долоні між ліктями. У розімкнутому строю військовослужбовці в шеренгах

розміщені по фронту один від одного з інтервалами на один крок або з інтервалами, які визначає командир;

колона – стрій, у якому військовослужбовці або підрозділи (машини) розміщені один (одна) за одним (одною) на дистанціях, установлених цим Статутом або командиром. Колони можуть бути вишикувані по одному, по два, по три, по чотири та більше військовослужбовців. Колони застосовуються для шикування військовослужбовців, підрозділів і частин у розгорнутий або похідний стрій (рис. 18);

розгорнутий стрій – стрій, у якому військовослужбовці, підрозділи (машини) вишикувані на одній лінії по фронту в одношереновому чи двошереновому строю (в лінію машин) або в лінію колон з інтервалами, встановленими цим Статутом або командиром. Розгорнутий стрій застосовується для проведення перевірок, розподілу, оглядів, парадів, а також в інших необхідних випадках;

похідний стрій – стрій, у якому підрозділ вишикуваний у колону або підрозділи в колонах вишикувані один за одним на дистанціях, установлених цим Статутом або командиром. Похідний стрій застосовується для пересування підрозділів, проходження урочистим маршем або з піснею та в інших необхідних випадках;

напрямний – військовослужбовець (підрозділ, машина), що рухається на чолі строю у визначеному напрямку. За напрямним має переміщуватися решта військовослужбовців (підрозділів, машин);

замикаючий – військовослужбовець (підрозділ, машина), який рухається останнім у колоні.

Рис. 18. Колона

Навчальне місце для проведення занять зі стройової підготовки

Стройовий майданчик (рис. 19): стройова площадка 8×16 м призначена для відпрацювання стройових прийомів учнів учнями. Лінії нанесені по периметру площадки з інтервалом 800 мм, призначено для відпрацювання руху стройовим кроком. Кола, нанесені по периметру площадки, – для відпрацювання стройового положення та поворотів на місці. Великі квадрати – для відпрацювання поворотів під час руху [8].

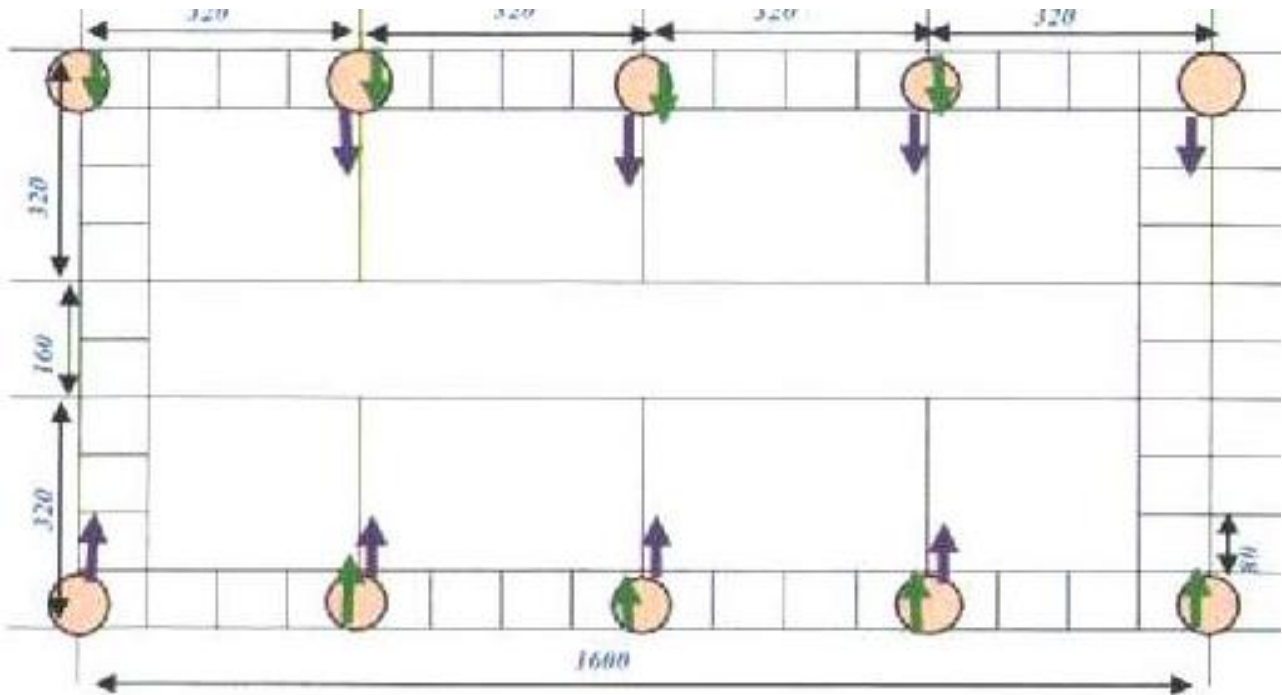

Рис. 19. Стройовий майданчик

● – розміщення учнів для відпрацювання стройових прийомів на місці (стройове положення, повороти на місці, виконання військового вітання на місці).

↑ – вихідне положення та напрямок руху для тренування поворотів ліворуч і кругом під час руху.

↑ – вихідне положення та напрямок руху тренування повороту ліворуч.

Формування предметної компетентності учнів з теми «Строї, відділення» розділу «Стройова підготовка» предмета «Захист Вітчизни»

Підготовка солдата в складі відділення є важливим чинником у сучасному бойовому навчанні. Стройове злагодження відділення, взводу і роти полягає у навчанні особового складу чітким, одноманітним і узгодженим діям у розгорнутих і похідних строях, у тому числі й під час виконання різноманітних стройових прийомів зі зброєю та без зброї [1, С. 20].

Елементи стройового злагодження знаходять практичне застосування на уроках вогневої, тактичної підготовки та на навчально-польових заняттях (зборах), що проводяться з метою практичного закріплення знань, умінь та навичок учнів.

Управління строем здійснюється командами та розпорядженнями, які подає командир голосом, сигналами та особистим прикладом і які передаються за допомогою технічних і рухомих засобів. Команди та розпорядження можуть передаватися колоною через командирів підрозділів.

Основними обов'язками командира перед шикуванням і в строю відповідно до статті 25 Стройового статуту є:

- підтримувати дисципліну строю та вимагати точного виконання підрозділами команд і сигналів, а військовослужбовцями своїх обов'язків у строю;
- під час подання команд у пішому строю приймати стройове положення;
- проводити зовнішній огляд озброєння та техніки, якщо підрозділи шикуються з нею;
- перевіряти наявність і справність обладнання для перевезення особового складу, а також правильність кріплення матеріальної частини, що перевозиться;
- нагадувати особовому складові заходи безпеки;
- під час руху додержуватись визначених дистанцій, швидкості та правил руху [5].

У процесі навчання змісту «Строї, відділення» рекомендуємо вчителям предмета «Захист Вітчизни» ретельно опрацювати Стройовий статут Збройних сил України, зміст навчального матеріалу розділу «Стройова підготовка», особливу увагу звертати на техніку показу виконання стройових прийомів, дій та на практичне тренування учнів.

З метою формування предметних компетентностей учнів під час вивчення теми «Строї, відділення», доцільно звернути увагу на вимоги, які ставляться до рівня підготовки та очікуваних результатів навчально-пізнавальної діяльності учнів, а це, зокрема:

мають уявлення:

- про виконання команди «Рівняйсь»;
- здійснюють:
- шикування відділення в розгорнутий і похідний строї;
- виконують:
- розмикання та змикання у складі відділення;
- дії під час перешикування відділення з однієї шеренги в дві і навпаки;
- рухаються:
- у складі відділення стройовим та похідним кроком.

Мотивацію вивчення теми «Строї, відділення» рекомендуємо проводити за допомогою стислого повідомлення, акцентуючи увагу учнів на важливість злагодженості дій особового складу.

Вивчаючи тему «Строї, відділення» учні повинні усвідомити, що стройовий вишкіл дисциплінує військовослужбовців, сприяє виробленню у них швидких і чітких дій з озброєнням і на бойовій техніці, а також у набутті навичок, які необхідні на заняттях із тактичної, вогневої підготовки. Зрозуміти, що стройовим прийомам та діям у складі підрозділу необхідно навчитись для якісного засвоєння змісту розділів «Вогнева підготовка», «Тактична підготовка».

Рекомендуємо вчителям проведення першого уроку розпочати зі стройового розподілу, де всі учні займають місце в одношеренговому строю за зростом. Потім – нагадати учням, що клас на уроках предмета «Захист Вітчизни» має назву «взвод» та під час занять керується статутами Збройних сил України. Далі – здійснити розподіл за відділеннями. На правий фланг кожної шеренги рекомендуємо поставити учнів, яких вчителі запланували призначити командирами відділень. Додатково на правий фланг першої шеренги поставити учня, якого вирішили призначити командиром взводу. Провести розрахунок на перший-другий номер, окрім командирів відділення, запропонувати другим номерам стати за першими. Пояснити учням, що розгорнутий стрій – стрій, у якому військовослужбовці вишикувані на одній лінії по фронту в одношеренговому (рис. 20) чи двошеренговому строю.

Рис. 20. Одношеренговий стрій

Такий стрій застосовується для первісного шикування, проведення перевірок, розподілу, оглядів, парадів, а також в інших необхідних випадках.

Доцільно пояснити вимоги Стройового статуту про порядок шикування в одношеренговий стрій за командою «Взвод (відділення), в одну шеренгу (в дві шеренги) – СТАВАЙ», указати місце кожному відділенню (учню) у строю. За цією командою треба швидко стати в стрій на визначені Статутом інтервал і дистанцію, підбори поставити разом, а носки розвести по лінії фронту на ширину стопи; дивитись прямо перед собою.

Далі – нагадати, що при шикуванні взводу командири відділень команду на шикування своїх відділень не подають.

Командир подає команду, знаходячись обличчям до особового складу. Приймавши стройове положення й подавши команду на шикування, командир стає обличчям у бік фронту шикування.

За підготовчою командою «Взвод (відділення)» усі учні негайно повертаються обличчям до командира, приймають положення «струнко» і чекають наступної команди в готовності швидко та точно її виконати.

За командою «СТАВАЙ» перше відділення шикується згідно зі штатом ліворуч від командира взводу, ліворуч його – друге й на лівому фланзі – третє відділення; заступник командира взводу стає на лівому фланзі взводу. При цьому всі переміщення особового складу повинні бути тільки з тильного боку строю.

З початком шикування першого відділення командир найкоротшим шляхом виходить на середину строю, стає в 5-6 кроках від нього обличчям до строю і спостерігає за виконанням стройових прийомів учнями. Після того, як всі займуть своє місце в строю, вивести 2-3 учнів із строю і практично показати, як вони повинні стояти в строю: інтервал має бути на ширину долоні (інтервали між відділеннями такі самі), носки ніг на одній прямій лінії, до команди «ВІЛЬНО» всі повинні зберегти стройове положення.

Щоб учителям легше було помітити неточності в діях кожного учня, навчання шикуванню в одношеренговому строю, рекомендуємо проводити в розімкнутому строю.

Рекомендуємо тренування стройових прийомів «Шикування. Створення розгорнутого строю взводу» з учнями провести в такій послідовності:

- вистроїти учнів на лінії для шикування один біля одного, на правому фланзі – найвищих за зростом;
- подати команду «Струнко». На перший, другий, третій – «РОЗПОДІЛИСЬ»;
- подати команди:
  - «Другі номери один крок вперед»;
  - «Треті номери – два кроки вперед»;

- «Кроком – РУШ»;
- «Учень...(який призначається командиром 1-го відділення) стати в голову перших номерів;
- «Учень...(який призначається командиром 2-го відділення) стати в голову перших номерів;
- «Учень...(який призначається командиром 3-го відділення) стати в голову перших номерів;
- «Другі номери – 1 крок вперед, треті номери – 2 кроки вперед. Кроком – РУШ. Кругом»;
- «Учень...(який призначається командиром взводу) встати на правий фланг строю»;
- пояснити учням, що вони знаходяться у розгорнутому одношеренговому строю;

Після цього доцільно відпрацювати дії за командою «РОЗІЙДИСЬ» та за командою «Взвод (відділення) – ДО МЕНЕ». Показати дії за командами з поясненням.

Звертаємо увагу вчителів, що всі команди належить виконувати швидко. Після пояснення і практичного показу приступити до тренування. Якщо в ході тренування учні допускають помилки, то вчителям необхідно вимагати повторення дій.

Нагадуємо, що після кожної команди доцільно змінювати фронт шикування підрозділу.

Для дотримання вимог Стройового статуту щодо розміщення носків ніг на одній лінії, рекомендуємо вчителям під час тренування, декілька раз вишикувати взвод уздовж намічених ліній на стройовому майданчику, а в подальшому шикування здійснювати на вільній від ліній ділянці стройової площадки.

Довести до відома учнів, що особовий склад взводу може виконати всі вимоги тільки в тому випадку, якщо кожне відділення шикується з дотриманням усіх вимог Стройового статуту як в одношеренговий так і в двошеренговий розгорнутий стрій.

У строю особовий склад може знаходитись у положенні «струнко» або «вільно». Стройове положення приймається за командою «СТАВАЙ» або «СТРУНКО» і після цих команд забороняється робити які-небудь рухи до наступної команди. Положення «струнко» в строю на місці приймається також за всякою попередньою командою.

Навчання шикуванню в розгорнутий двошеренговий стрій здійснюється після того як учні засвоїли техніку шикування в розгорнутий одношеренговий стрій. Необхідно нагадати учням, що для шикування в розгорнутий двошеренговий стрій подається команда «Взвод (відділення) в дві шеренги – СТАВАЙ». Слід показати місце кожного відділення (учня) у двошеренговому строю. Потім – роз'яснити учням, що за командирами відділень у другій шерензі місце залишається вільне, крім випадку, коли у відділенні за штатом чотири особи. Відділення

(екіпаж, обслуга) у кількості чотирьох осіб і менше, якщо його шикує командир відділення, завжди шикується в одну шеренгу.

Доцільно вивести із строю двох учнів, поставити їх один за одним і вчителям показати їх положення у двошеренговому строю (рис. 21).

Рис. 21. Двошеренговий стрій зімкнутий

Учні однієї шеренги розміщуються один за одним за учнями шеренги, що стоїть попереду. При цьому дистанція між шеренгами має бути в один крок або на відстань витягнутої руки, покладеної на плече учня, що стоїть попереду (рис. 22). Інтервали між відділеннями такі самі, як і між учнями, що стоять поруч, тобто на ширину долоні. Вимоги Стройового статуту про те, щоб носки ніг були на одній лінії, не повинні порушуватись. Необхідно слідкувати, щоб у двошеренговому строю останній ряд у кожному відділенні був повним.

Рис. 22. Двошеренговий стрій розімкнутий

Шеренги поділяються на першу та другу. Після повороту строю назви шеренг не змінюють, а командири відділень та учні неповного ряду самостійно стають у першу шеренгу.

На початку тренування, для дотримання вимог Статуту про те, щоб носки ніг були на одній лінії, необхідно декілька раз вишикувати взвод

уздовж наміченої лінії на стройовому майданчику, а в подальшому змінювати фронт шиккування. Тренування проводити подаючи відповідні команди: «СТАВАЙ» і «РОЗІЙДИСЬ».

Тренування слід розпочати з команди «Струнко». Усім, крім командира взводу та командирів відділень, розподілитися на 1-й та 2-й; другі номери стати за першими номерами; до направляючого зімкнутись і стати один біля одного на ширину долоні. Пояснити учням, що таким чином створився розгорнутий двошеренговий стрій взводу.

Звертаємо увагу вчителів предмета «Захист Вітчизни» на дотримання дисципліни під час проведення тренування та поступового збільшення швидкості шиккування.

Акцентуємо увагу вчителів предмета «Захист Вітчизни» щодо необхідності нагадати учням обов'язки військовослужбовця перед шиккуванням і в строю. Відповідно до статті 26 Стройового статуту Збройних сил України військовослужбовець зобов'язаний:

- перевіряти справність своєї зброї, закріплених за ним озброєння й техніку, боєприпасів, засобів індивідуального захисту, спорядження;
- мати коротку охайну зачіску;
- охайно заправляти обмундирування, правильно надівати та припасовувати спорядження, допомогати товаришеві усунути помічені недоліки;
- знати своє місце в строю, ставати до строю швидко, без метушні, під час руху зберігати рівняння, інтервал і дистанцію, не виходити зі строю без дозволу;
- у строю без дозволу не розмовляти, додержуватися цілковитої тиші, бути уважним до наказів і команд;
- передавати накази, команди без перекручень, гучно та чітко [5].

Після тренування пояснити учням, що основне шиккування перед початком уроку предмета «Захист Вітчизни» проводиться в двошеренговий стрій, далі – переміщення, рух взводу та інші дії за командами, які командири подають голосом.

Велике значення у стройовій підготовці має вміння вчителя чітко й голосно подавати команди. Перед поданням команди або відданням наказу необхідно прийняти положення «струнко». Це виховує в підлеглих дисциплінованість та повагу.

Нагадуємо, що гучність голосу під час подання команди змінюється залежно від ширини та глибини строю, рапорт віддається чітко, без різкого підвищення голосу.

Рекомендуємо вчителям предмета «Захист Вітчизни» на початку уроку шиккування класу проводити на стройовому майданчику у двошеренговий стрій за командами командира взводу.

Послідовність подачі його команд:

- взвод (вимовляти чітко та гучно) – учні повертаються до командира взводу й приймають стройову стійку;

– у дві шеренги (вимовляти чітко та гучно, крокувати до місця шиккування, позначити фронт);

– СТАВАЙ (вимовляти чітко, гучно та уривчасто) – учні швидко, без метушні займають свої місця в строю. Як тільки перший командир відділення зайняв своє місце, командир взводу виходить на середину строю на відстань 5-6 кроків. Дає команду:

– Рівняйсь. Струнко. Рівняння на...(прикладуючи руку до головного убору, повертаючись у бік учителя, приставляє ногу, стройовим кроком іде назустріч учителю).

Учитель одночасно з командиром взводу прикладає руку до головного убору й теж крокує назустріч.

За 3-4 кроки командир взводу зупиняється та доповідає: «Пане підполковнику, 10 клас на урок предмета «Захист Вітчизни» у кількості 15 осіб вишикуваний. Командир взводу – Шилов».

Звертаємо увагу вчителів, що учні повинні натренуватися, так щоб без особливих труднощів змогли виконувати стройовий прийом. Нагадуємо, що при шикванні взводу командири відділень команду на шиккування своїх відділень не подають. На початку тренування необхідно декілька раз шикувати взвод уздовж поміченої лінії на стройовому майданчику щоб учні навчилися шикуватися в розгорнутий одно шеренговий та двошеренговий строй.

Під час шиккування підрозділу за командою «СТАВАЙ», якщо вона виконана правильно, подавати команду «РІВНЯЙСЬ» (рис. 23) не обов'язково. Рівняння взводу (відділення) проводиться тільки в необхідних випадках: коли інтервали в строю порушені, а носки ніг – не на одній лінії; у двошеренговому строю, крім того, порушена дистанція між шеренгами.

Рис. 23. Навчання виконанню команди «Рівняйсь» з використанням лінії стройового майданчика

За командою «РІВНЯЙСЬ» усі, крім правофлангового, повинні повернути голову праворуч (праве вухо вище від лівого, підборіддя трохи підняте) і вирівнятись так, щоб кожен бачив груди четвертої особи, вважаючи себе першим.

За командою «Ліворуч – РІВНЯЙСЬ» усі, крім лівофлангового, повертають голову ліворуч (ліве вухо вище від правого, підборіддя трохи підняте). Під час рівняння учні можуть трохи пересуватись вперед, назад або в той чи інший бік. Після закінчення рівняння подається команда «СТРУНКО», за якою всі повинні швидко повернути голову прямо.

Навчання рівнянню рекомендується проводити в такій послідовності:

- вирівняти носки;
- прийняти правильну поставу корпусу;
- повернути голову в бік рівняння.

Звертаємо увагу вчителів, що вирівнювання носків учнів залежить від положення носків ніг правофлангового, вони повинні чітко позначати лінію фронту шикування та бути розвернуті на ширину ступні. Неправильне положення носків ніг необхідно виправляти поданням команд, наприклад: «Учень Іванченко. Лівий носок назад».

Положення корпусу під час шикування і вирівнювання повинно бути як і при стройовому положенні. При положенні носків ніг на одній лінії учні, повернувши голову в бік рівняння, повинні бачити груди четвертої особи, вважаючи себе першим. При цьому дивитись треба не нахилиючи голови й не виставляючи вперед підборіддя. Такі дії допоможуть учням прийняти правильну поставу корпусу.

Щоб навчити учнів правильному повороту голови в бік рівняння, необхідно, не змінюючи положення ніг і тулуба, повернути голову в бік рівняння так, щоб при вирівнюванні праворуч праве вухо було трохи вище від лівого, а при вирівнюванні ліворуч – навпаки.

Нагадуємо вчителям, що пояснення необхідно супроводжувати показом.

Тренувати необхідно так, щоб учні повертали голову в бік рівняння найкоротшим шляхом, швидко і одночасно.

За командою «Відділення – РОЗІЙДИСЬ» військовослужбовці виходять зі строю. Для збору відділення подають команду «Відділення – ДО МЕНЕ», за якою військовослужбовці біжать до командира і за його додатковою командою шикуються.

Доцільно нагадати учням, що повороти відділення виконуються одночасно всіма військовослужбовцями з додержанням дистанції, а після повороту відділення в двошеренговому строю праворуч (ліворуч) командири відділень повинні зробити півкроку праворуч (ліворуч), під час повороту кругом – крок уперед. Указати учням на необхідність запам'ятати своє місце в строю. Тренувати елементи стройової підготовки: вихід зі строю, повернення в стрій, підхід до начальника та

відхід від нього та одночасно виховувати в учнів уважність, дисциплінованість, наполегливість і координацію дій.

Для виходу військовослужбовця зі строю подається команда, наприклад: «Рядовий Іванченко. Вийти зі строю на стільки-то кроків». Військовослужбовець, почувши своє прізвище, відповідає: «Я», – а за командою на вихід зі строю, відповідає «Слухаюсь» – та стройовим кроком виходить зі строю на вказану кількість кроків, рахуючи від першої шеренги, зупиняється та повертається обличчям до строю.

Під час виходу військовослужбовця з другої шеренги (рис. 24) він злегка торкається долонею лівої руки плеча військовослужбовця, який стоїть попереду. Той робить крок уперед і, не приставляючи правої ноги, крок праворуч, пропускаяє військовослужбовця.

а)

б)

в)

Рис. 24. Вихід зі строю з другої шеренги:

- а) торкається лівою рукою плеча того, хто стоїть попереду;*
- б) той робить крок уперед і, не приставляючи ноги, крок праворуч;*
- в) виходить та повертається обличчям до строю.*

Під час виходу військовослужбовця попередньої шеренги його місце займає військовослужбовець, який стояв за ним.

Для повернення військовослужбовця в стрій подається команда, наприклад: «Рядовий Іванченко. Стати до строю» або тільки «Стати до строю». За командою «Рядовий Іванченко» військовослужбовець, який стоїть обличчям до строю, почувши своє прізвище, повертається обличчям до начальника і відповідає: «Я», – а за командою «Стати до строю», прикладає руку до головного убору та відповідає «Слухаюсь», – повертається в напрямку руху, із першим кроком опускає руку, рухаючись стройовим кроком найкоротшим ляхом стає на своє місце в строю.

Навчання підходу до начальника та відходу від нього розпочати зі зразкового показу, призначивши одного із учнів, діяти у ролі старшого начальника, а потім пояснити порядок виконання прийому.

Начальник, подаючи команду для повернення військовослужбовця в стрій або даючи йому дозвіл іти, прикладає руку до головного убору, а потім опускає її.

Розучування підходу до начальника рекомендується почати за розподілом на три рахунки за командою «Підхід до начальника за розподілом: роби – РАЗ, роби – ДВА, роби – ТРИ».

Необхідно показати виконання вправи, супроводжуючи поясненням, що:

– на рахунок «РАЗ» необхідно лівою ногою зробити стройовий крок вперед, провести рух руками в такт кроку і зафіксувати положення на лівій нозі, руки опущені до стегон;

– на рахунок «ДВА» приставити праву ногу й одночасно прикласти праву руку до головного убору;

– на рахунок «ТРИ» руку опустити до стегна

Під час підходу до начальника (рис. 25) поза строем військовослужбовець за п'ять-шість кроків до нього переходить на стройовий крок за два-три кроки зупиняється й одночасно з приставленням ноги прикладає праву руку до головного убору, а тоді доповідає «Пане лейтенанте, Рядовий Іванченко за вашим наказом прибув». Після доповіді руку опускає. Отримавши дозвіл іти, військовослужбовець прикладає руку до головного убору й відповідає: «Слухаюсь», – повертається в напрямку руху. З першим кроком (із поставленням лівої ноги на землю) опускає руку і, зробивши три-чотири кроки стройовим, далі рухається похідним кроком.

Рис. 25. Підхід до начальника:
а) зупинка; б) рапорт

Доцільно показати виконання відходу від начальника за командою «Відхід від начальника на чотири рахунки почи-НАЙ» і пояснити, що:

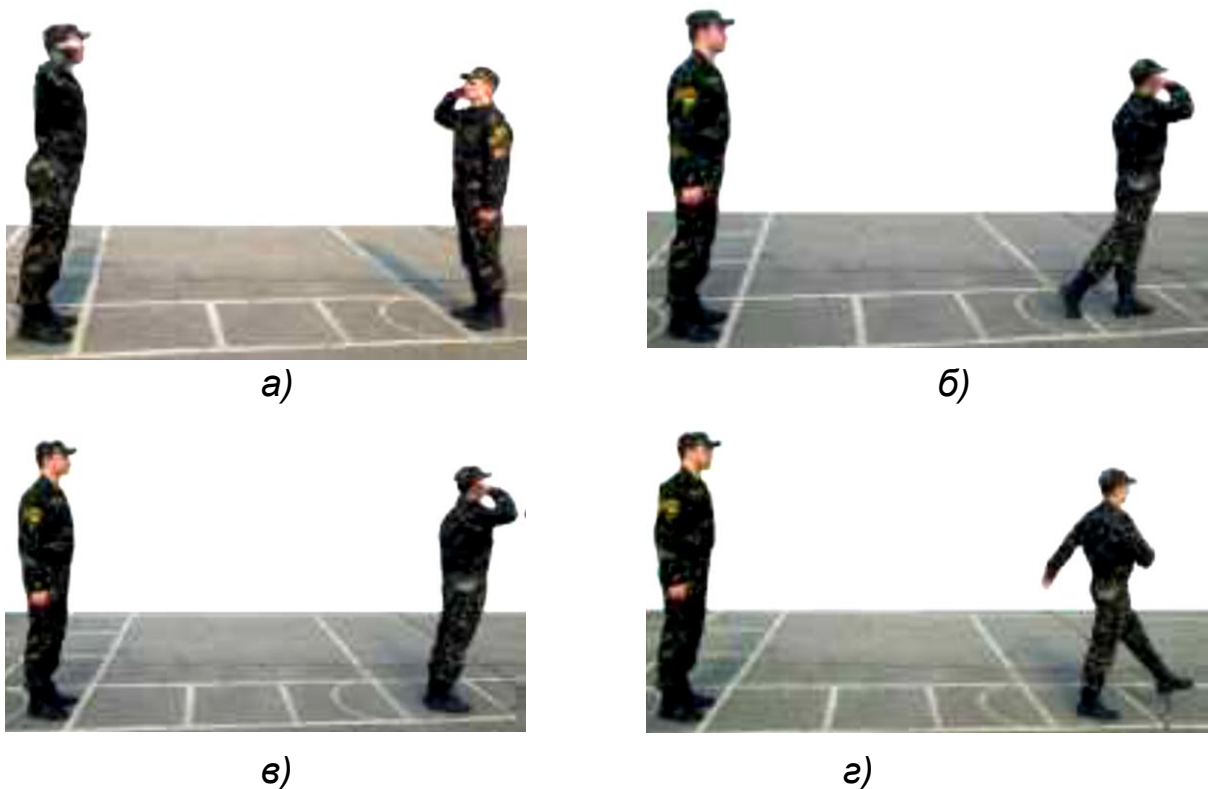
– на рахунок «раз» прикласти праву руку до головного убору та відповісти «Слухаюсь»;

– на рахунок «два» повернутись кругом і приставити праву ногу;

– на рахунок «три» зробити три кроки вперед, із першим кроком (поставленням лівої ноги на землю) опустити руку, зупинитись і приставити праву ногу до лівої;

– на рахунок «чотири» виконати поворот кругом.

Рекомендуємо в такій послідовності відпрацьовувати підхід разом з відходом (рис. 26) спочатку під рахунок вчителів, а потім самих учнів. Звертаємо увагу вчителів, що при цьому вдосконалюються навички учнів у відпрацюванні поворотів кругом, праворуч і ліворуч.

Рис. 26. Відхід від начальника:

*а) прикладання руки до головного убору; б) поворот кругом;
в) приставлення ноги; г) опускання руки з першим кроком*

Рекомендуємо вчителям предмета «Захист Вітчизни», перш ніж перейти до шикування відділення в похідний стрій, пояснити учням, що це стрій у якому відділення вишикуване в колону по одному або по два один за одним на дистанціях, установлених статутом або командиром. Пояснити, що похідний стрій застосовується для пересування відділення.

Військовослужбовець (машина), що рухається на чолі строю у визначеному напрямку називається напрямний. За напрямним має переміщуватись решта військовослужбовців (машин).

Військовослужбовець (машина), який рухається останнім у колоні називається замикаючий.

Навчання злагодженим діям у похідному строю рекомендується починати з показу і визначення місця в строю кожного відділення та учня.

З цією метою вишикувати взвод (відділення) у розгорнутий одношеренговий стрій, подати команду «Право-РУЧ», повернути взвод (відділення) у бік флангу. Пояснити учням, що після повороту праворуч взвод (відділення) знаходиться в похідному строю в колону по одному. Подати команду «Відділення, у дві шеренги – СТАВАЙ», подати команду «Право-РУЧ», повернути взвод (відділення) у бік флангу. Пояснити учням, що після повороту праворуч відділення знаходиться в похідному строю в колону по два (рис. 27; рис. 28).

Рис. 27. Шиккування відділення, у складі яких по чотири особи, у похідний стрій в колону по два

Рис. 28. Шиккування відділення, у складі яких по три особи, у похідний стрій в колону по два

Рекомендуємо вчителям пояснити учням, що відділення у похідний стрій може шикуватись безпосередньо під час початкового шиккування.

Шиккування в похідний стрій проводити за командою: «Відділення, в колону по одному (по два) – СТАВАЙ».

Для тренування з шиккування відділення в похідний стрій в колону по одному (по два), подати команди «РОЗІЙДИСЬ», «Відділення – в колону по одному (по два) – СТАВАЙ».

Звертаємо увагу вчителів, що командири відділень повинні стояти посередині строю та під час шикування взводу команду на шикування своїх відділень не подають та під час шикування в колону по два (рис. 29):

- інтервал між учнями повинен бути на ширину долоні;
- дистанція між шеренгами на відстані витягнутої руки, покладеної долонею на плече учня, що стоїть попереду;
- носки ніг учнів однієї шеренги знаходяться на одній лінії.

Рис. 29. Шикування взводу в похідний стрій, у колону по два, з відділеннями у складі яких по три особи

Як тільки особовий склад засвоїть техніку шикування в колону по одному (по два), перейти до показу шикування відділення в похідний стрій у колону по три.

Для цього необхідно наказати командирові першого відділення вишикувати відділення в колону по одному. Після шикування і рівняння першого відділення, наказати командирові другого відділення вишикувати ліворуч від нього друге відділення в колону по одному, а ліворуч другого вишикувати третє відділення.

При цьому інтервали та дистанції, а також рівняння у шеренгах витримуються як у похідному строю в колону по два. Учні у відділеннях повинні стояти строго один за одним.

Для тренування з шикування взводу в похідний стрій в колону по три, подати команди: «Розійдись», «Взвод – в колону по три – СТАВАЙ». У результаті клас повинен навчитись швидко та без метушні виконувати команди на шикування.

Під час тренування необхідно подавати команди «СТАВАЙ», «РІВНЯЙСЬ», «СТРУНКО», «ВІЛЬНО» та одночасно тренувати учнів у виконанні раніше вивчених стройових прийомів. Необхідно добиватись правильних, чітких і швидких дій у виконанні команд «СТАВАЙ», «РІВНЯЙСЬ», «СТРУНКО», а при необхідності подавати команду «ВІДСТАВИТИ». Одночасно тренувати учнів у виконанні раніше вивчених стройових прийомів.

Рекомендуємо вчителям предмета «Захист Вітчизни» перед тим, як приступити до навчання перешикування відділення з однієї шеренги у дві й навпаки, навчити учнів за командами здійснювати розмикання та змикання на місці.

Для розмикання відділення на місці подається команда «відділення – праворуч (ліворуч, від середини) розім-КНИСЬ» або «відділення – праворуч (ліворуч, від середини) на стільки-то кроків розім-КНИСЬ (бігом, розім-КНИСЬ)».

Доцільно вчителям для показу стройового прийому викликати до себе одного з учнів і поставити його поруч із собою. Показати порядок дій під час розмикання та змикання в цілому та пояснити, що за виконавчою командою всі, за винятком того, від якого здійснюється розмикання повинні:

- повернутись у вказаний бік, одночасно з приставленням ноги повернути голову в бік фронту строю;

- рухатись прискореним півкроком (бігом), дивлячись через плече на того, хто іде позаду, і не відриватись від нього;

- після зупинки того, хто іде позаду, кожен повинен зробити ще стільки кроків, скільки їх визначено командою, та повернутись ліворуч (праворуч).

Якщо інтервал не був визначений, розмикання проводиться на один крок. Під час розмикання від середини за командою вказується середній. Учень, названий середнім, почувши своє прізвище, відповідає «Я», витягує вперед ліву руку стиснуту в кулак і опускає її.

У двошереновому строю друга шеренга виконує дії, як і перша, витримуючи рівняння. Під час рівняння підрозділу зберігається інтервал, визначений для розмикання.

Показати порядок змикання відділення за командою «відділення, праворуч (ліворуч, до середини), зім-КНИСЬ (бігом, зім-КНИСЬ)» і пояснити, що за виконавчою командою всі учні, за винятком того, до кого призначене змикання:

- повертаються в бік змикання;

- після чого прискореним півкроком (бігом) підходять на визначений для зімкненого строю інтервал;

- з підходом самостійно зупиняються та повертаються ліворуч (праворуч).

Рекомендуємо тренування розмикання учнів на місці починати за розподілом на три рахунки з показу та короткого пояснення виконання кожного елемента (рис. 30).

За командою «Взвод (відділення) – праворуч (ліворуч, від середини) на стільки-то кроків за розподілом розімкнись, роби – РАЗ, роби – ДВА, роби – ТРИ» необхідно:

- на рахунок «роби – РАЗ» повернутися у вказаний бік, не приставляючи ноги, що знаходиться позаду;

– на рахунок «роби – ДВА» одночасно з приставленням ноги повернути голову в бік фронту строю. Голова повертається настільки, щоб через плече бачити учня, що стоїть позаду, зберігаючи стройове положення корпусу;

– на рахунок «роби – ТРИ» почати рух прискореним півкроком, дивлячись через плече на учня, який іде позаду, і не відриваючись від нього, після зупинки того, хто іде позаду, зробити ще стільки кроків, скільки їх визначено командою (зупинитись та виконати поворот у бік фронту).

а)

б)

в)

г)

д)

е)

Рис. 30. Розмикання відділення за розподілом:

а) дії на рахунок «РАЗ»;

б) дії на рахунок «ДВА»;

в) рух прискореним півкроком на рахунок «три»;

г, д, е) самостійна зупинка і поворот в бік фронту після розмикання на рахунок «ТРИ»

Для змикання відділення на місці подається команда «відділення – праворуч (ліворуч, до середини) зім-КНИСЬ (бігом, зім-КНИСЬ)» (рис. 31).

Зразу ж показати порядок дій під час змикання підрозділу за розподілом на два рахунки й пояснити дії на кожен рахунок. За командою

«Відділення – праворуч (ліворуч) за розподілом, зім-КНИСЬ, роби – РАЗ, роби – ДВА» необхідно:

– на рахунок «РАЗ» всі учні за винятком того, до кого призначене змикання, повинні повернутися в бік змикання;

– на рахунок «ДВА» прискореним півкроком підійти на визначений для зімкненого строю інтервал і з підходом самостійно зупинитись та виконати поворот у бік фронту.

а)

б)

Рис. 31. Змикання підрозділу за розподілом на два рахунки:

а) поворот у бік змикання на рахунок «РАЗ»;

б) початок змикання на рахунок «ДВА»

Нагадуємо, що після розмикання учні повинні знаходитися на одній лінії, як і в зімкнутому строю.

Звертаємо увагу вчителів на характерні помилки учнів для своєчасного їх усунення:

– не одночасне приставлення ноги з поворотом голови;

– неодноразовий поворот у бік розмикання (змикання);

– відрив тих, що ідуть попереду, від тих, що ідуть позаду, більше ніж на дистанцію витягнутої руки;

– не проводиться рух руками у такт кроку.

Рекомендуємо вчителям для відпрацювання прийомів за розподілом, проводити одночасне тренування обох прийомів в цілому а також тренувати їх у рівнянні, для чого подати команду «РІВНЯЙСЬ».

Для перешикування відділення з однієї шеренги у дві попередньо здійснюється розподіл на перший та другий за командою: «Відділення, на перший та другий – розподілись». Розподіл починається з правого флангу: кожний військовослужбовець, швидко повертаючи голову до

військовослужбовця, який стоїть ліворуч від нього, називає свій номер і відразу повертає голову прямо; лівофланговий голову не повертає.

За таким самим правилом відбувається розподіл за загальною нумерацією, для чого подається команда: «Відділення, за порядком – розподілись». У двошеренговому строю лівофланговий другої шеренги після закінчення розподілу за загальною нумерацією доповідає: «Повний» або «Неповний».

Перешикуння відділення на місці з однієї шеренги у дві здійснюється за командою «Відділення, у дві шеренги – шикуйсь». За виконавчою командою другі номери роблять лівою ногою крок назад, не приставляючи правої ноги, крок праворуч, щоб стати позаду перших номерів, і приставляють ліву ногу.

Навчання перешикунню на місці рекомендується починати за розподілом на три рахунки з показу і короткого пояснення виконання кожного елемента. Показати порядок дій другого номера за розподілом при перешикунні за командою «Відділення у дві шеренги за розподілом – ШИКУЙСЬ, роби – РАЗ, роби – ДВА, роби – ТРИ» і пояснити, що:

- на рахунок «роби – РАЗ» другі номери повинні зробити лівою ногою крок назад не приставляючи правої ноги;
- на рахунок «роби – ДВА» праву ногу найкоротшим шляхом перенести на один крок убік;
- на рахунок «роби – ТРИ» ліву ногу приставити до правої і прийняти стройове положення.

Доцільно відразу ж показати зворотню дію другого номера під час перешикуння з двошеренгового строю в одношеренговий за командою: «Відділення, в одну шеренгу за розподілом – ШИКУЙСЬ, роби – РАЗ, роби – ДВА, роби – ТРИ» і пояснити, що:

- на рахунок «РАЗ» другі номери повинні зробити лівою ногою крок ліворуч;
- на рахунок «ДВА», не приставляючи правої ноги, перенести її найкоротшим шляхом уперед і поставити на лінію першого номера;
- на рахунок «ТРИ» приставити ліву ногу до правої.

Варто звернути увагу, що:

- при перешикунні в обох випадках рух руками не проводиться;
- під час рівняння відділення зберігається інтервал визначений для розмикання.

Після показу – приступити до розучування перешикунню на місці за розподілом. Після вивчення дій за розподілом, проводити тренування в цілому разом із розподілом відділення на номери, змиканням і розмиканням на один-два кроки.

Під час тренування доцільно змінювати перші та другі номери місцями для отримання учнями практичних навичок в діях на будь-якому місці в строю. Якщо під час тренування з виконання прийомів учні

допускають помилки, то прийом необхідно декілька раз виконати за розподілом у складі взводу.

Для переміщення строю відділення на кілька кроків убік флангу з положення на місці, а також переміщень вперед або назад подається команда «Відділення – право-РУЧ (ліво-РУЧ)», а після повороту строю – «Стільки – то кроків уперед кроком – РУШ». Після того, як особовий склад зробить необхідну кількість кроків, командир подає команду «Ліво-РУЧ (право-РУЧ)» і відділення повертається знову обличчям у бік фронту.

Для переміщення вперед або назад на кілька кроків подається команда «Відділення два кроки вперед (назад), кроком – РУШ». За цією командою слід зробити два кроки вперед (назад) і приставити ногу. При переміщенні праворуч, ліворуч і назад рух руками не здійснюється.

Для перешикування на місці із зімкненого двошеренгового строю в одношеренговий стрій відділення попередньо розмикається на один крок, після чого подається команда «Відділення, в одну шеренгу – шикуйсь». За виконавчою командою другі номери виходять на лінію перших, роблять лівою ногою крок ліворуч, не приставляючи правої ноги, крок уперед і приставляють ліву ногу.

Перешикування відділення з розгорнутого строю в колону проводиться поворотом відділення праворуч за командою «Відділення – право-РУЧ». Під час повороту двошеренгового строю командир відділення робить півкроку праворуч.

Перешикування відділення з колони в розгорнутий стрій проводиться поворотом відділення ліворуч за командою «Відділення – ліво-РУЧ». Під час повороту відділення з колони по два командир відділення робить півкроку вперед.

Перешикування підрозділу з колони по одному в колону по два та з колони по два в колону по одному здійснюються за командами «Відділення, в колону по два (одному), кроком – РУШ» (під час руху – «РУШ»).

Доцільно показати в повільному темпі порядок перешикування з колони по одному в колону по два. Для цього поставити одного з учнів на один крок попереду себе. Подати команду: «Взвод, в колону по два, кроком – РУШ» і відразу ж команду «ПІВКРОКУ». За цією командою учень рухається півкроком, а вчитель повинен лівою ногою зробити півкроку, а потім правою ногою крок праворуч уперед. Наступний крок з лівої ноги вчитель робить повним і виходить на лінію того, хто йде попереду. Далі обидва продовжують рух півкроком до команди «ПРЯМО» або «СТІЙ». Акцентувати увагу, що такі дії проводять одночасно всі другі номери.

Далі – пояснити, що за командою:

– на рахунок «роби – РАЗ» увесь особовий склад повинен зробити півкроку з лівої ноги;

- на рахунок «роби – ДВА» перші номери роблять півкроку правою ногою, другі номери правою ногою роблять крок праворуч уперед;
  - на рахунок «роби – ТРИ» перші номери роблять півкроку лівою ногою, другі номери лівою ногою повний крок уперед і виходять на лінію того хто йде попереду;
  - на рахунок «ЧОТИРИ» весь особовий склад робить півкроку правою ногою;
  - на рахунок «П'ЯТЬ» усі шеренги, крім першої рухаються повним кроком до наближення на статутну дистанцію до тих хто йде попереду.
- Одразу ж показати порядок перешикування з колони по два в колону по одному під час руху (рис. 32).

а)

б)

в)

г)

Рис. 32. Навчання перешикуванню з колони по одному в колону по два за розподілом:

- а) рух лівою ногою півкроком на рахунок «РАЗ»;*
- б) крок вперед і вправо других номерів на рахунок «ДВА»;*
- в) повний крок других номерів на рахунок «ТРИ»;*
- г) рух півкроком на рахунок «ЧОТИРИ»*

Для показу перешикування – одного із учнів поставити попереду себе, як у двошереновому строю. Потім за командами «Взвод, праворуч», «У колону по одному кроком – РУШ» почати із ним рухатись прямо. При цьому учень повинен іти повним кроком, а вчитель півкроком. Після того, як учень пройде уперед на дистанцію одного кроку, вчитель заходить позад нього і разом з учнем продовжує рухатись повним кроком.

Акцентувати увагу, що перешикування відділень проводиться послідовно: спочатку перше, за ним друге, а потім третє. Після

перешикуння відділення – продовжують рухатись одне за одним (рис. 33).

Рис. 33. Усі шеренги крім першої рухаються повним кроком

Доцільно показати порядок перешикуння за розподілом і пояснити, що за виконавчою командою:

– на рахунок «РАЗ» напрямний повинен зробити два повних кроки, а решта (при показі вчитель) робить два півкроки (рис. 34);

Рис. 34. Направний робить повний крок, а решта два півкроки на рахунок «РАЗ»

– на рахунок «ДВА» напрямний робить повний крок лівою ногою, другий номер з лівої ноги робить крок ліворуч уперед, решта півкроку (рис. 35);

Рис. 35. Другий номер з лівої ноги робить крок ліворуч уперед на рахунок «ДВА»

– на рахунок «ТРИ» напрямний і другий номер з правої ноги рухаються далі повним кроком, решта півкроку (рис. 36);

Рис. 36. Направний і другий номер рухаються повним кроком, решта півкроком на рахунок «ТРИ»

– на наступний рахунок «РАЗ» перший номер другої шеренги робить два повних кроки разом з тими, хто йде попереду, а решта роблять два півкроки (рис. 37);

а)

б)

*Рис. 37. Перший номер другої шеренги:
а) робить два повних кроки на наступний рахунок «РАЗ»;
б) решта роблять два півкроки*

– на наступний рахунок «ДВА» перший номер другої шеренги робить повний крок разом з тими, хто йде попереду, другий номер з лівої ноги робить крок ліворуч уперед, решта півкроку (рис. 38);

Рис. 38. Другий номер другої шеренги з лівої ноги робить крок ліворуч уперед на наступний рахунок «ДВА»

– на рахунок «ТРИ» учні двох перших шеренг перешикованих у колону по одному рухаються повним кроком, решта півкроку.

Після розучування порядку дій при перешикуванні за розподілом навчання перешикуванню належить проводити в повільному темпі, а в міру засвоєння техніки виконання дій рекомендуємо переходити до тренування в статутному темпі.

Акцентуємо увагу вчителів предмета «Захист Вітчизни», що перед навчання руху бігом доцільно довести учням статутні вимоги щодо руху, нагадати, що відповідно до статті 31 Стройового статуту України «Рух здійснюється кроком або бігом. Нормальна швидкість руху кроком – 110-120 кроків за хвилину. Довжина кроку – 70-80 сантиметрів. Нормальна швидкість руху бігом – 160-180 кроків за хвилину. Довжина кроку – 80-90 сантиметрів» [5].

Навчання руху бігом слід почати з того, що назвати прийом і вказати, що рух бігом починається за командою «Бігом – РУШ». Під час руху з місця за підготовчою командою корпус необхідно трохи подати вперед, руки напівзігнути, лікті трохи відвести назад. Виконавча команда подається одночасно з поставленням лівої ноги на землю. За виконавчою командою правою ногою слід зробити крок і з лівої ноги почати рух бігом. Під час бігу необхідно руками вільно рухати вперед і назад у такт бігу.

Для переходу від бігу на крок подається команда «Кроком – РУШ». Виконавча команда подається одночасно з поставленням правої ноги на землю. За цією командою слід зробити ще два кроки бігом і з лівої ноги почати рух кроком.

Позначення кроку (бігу) на місці здійснюється за командою «На місці, кроком (бігом) – РУШ» (під час бігу – «НА МІСЦІ»). За цією командою крок слід позначати підніманням та опусканням ніг, причому ногу піднімати на 15-20 см від землі й ставити її на землю від передньої частини стопи на всю підшву (під час бігу – на передню частину стопи); руками здійснювати рухи в такт кроку. За командою «ПРЯМО», яка подається одночасно з поставленням лівої ноги на землю, зробити правою ногою ще один крок на місці та з лівої ноги почати рух повним кроком (бігом). Для припинення руху подається команда, наприклад: «Рядовий Максименко, СТІЙ». За виконавчою командою, яка подається одночасно з поставленням правої або лівої ноги на землю, слід зробити ще один крок і, приставивши ногу, прийняти стройове положення.

Для зміни швидкості руху подаються команди: «ДОВШИЙ КРОК», «КОРОТШИЙ КРОК», «ЧАСТІШИЙ КРОК», «РІДШИЙ КРОК», «ПІВКРОКУ», «ПОВНИЙ КРОК».

Рекомендуємо вчителям навчання починати з показу та засвоєння техніки бігу в повільному темпі. Під час показу бігу вчителям необхідно звернути увагу на:

– положення корпусу та рух руками;

– поштовх ногою, винос її вперед і поставлення на землю.

Тренування варто розпочати після пояснення, показу та засвоєння техніки бігу. Учні за командою вчителів біжать у колону по два вздовж ліній стройового майданчика, витримуючи дистанцію 4-6 кроків.

Нагадуємо, що в цей час вчителі предмета «Захист Вітчизни» повинні знаходитися між колонами учнів і спостерігати за їх бігом, виконанням окремих елементів техніки бігу, вказувати на помилки та вимагати їх усунення.

Звертаємо увагу вчителів предмета «Захист Вітчизни», що після вивчення змісту навчального матеріалу розділу «Стройова підготовка», компетентності набуті учнями щодо стройових прийомів, руху без зброї та злагодженим діям у строї відділення, потребують системного закріплення на інших уроках предмета «Захист Вітчизни».

Акцентуємо увагу на зміни, які внесено до статті 84 у Стройовому статуті Збройних сил України «На вітання начальника або старшого за військовим званням «Слава Україні» всі військовослужбовці, які перебувають у строю, відповідають: «Героям слава». Якщо начальник або старший за військовим званням прощається, на його слова «Слава Україні» військовослужбовці відповідають: «Героям слава» [4].

У тексті Стройового статуту слова «Товаришу», «товаришу» та «Товариші», «товариші» замінити відповідно словами «Пане (пані)», «пане (пані)» та «Панове», «панове» [4].

Наприклад, вступну частину уроку з теми «Основні риси загальновійськового бою» розділу «Тактична підготовка» доцільно розпочати із шикування. Шикування здійснює командир взводу. Для цього він подає команду «Взвод, у дві шеренги – СТАВАЙ». Шикування слід здійснювати на навчальному місці для вивчення стройових прийомів у дві шеренги згідно з положеннями Стройового статуту.

Вишикувавши особовий склад, командир взводу стройовим кроком висувається на середину строю для зустрічі вчителя. При його появі командир подає команду: «Взвод. Рівняйся. Струнко. Рівняння – на середину (ліворуч, праворуч)», у залежності від того, з якого боку відносно взводу рухається вчитель.

Після подання команди, командир поглядом перевіряє її виконання, і приклавши руку до головного убору, рухається назустріч учителю. За три кроки від нього, командир зупиняється і доповідає: «Пане вчителю (або військове звання вчителя). Взвод для проведення заняття «Захист Вітчизни» вишикуваний. Командир взводу – учень (прізвище)» (рис. 39).

Після доповіді вчитель рухається до середини строю (за 5-6 кроків від першої шеренги), а командир взводу супроводжує його (за 2-3 кроки позаду). Зупинившись, він вітається з учнями: «Слава Україні!». Учні голосно відповідають: «Героям слава!»

*Рис. 39. Виконання військового вітання без головного убору:
а) на місці; б) під час руху*

Після цього вчитель подає команду: «Вільно», яку дублює командир взводу. Далі подає команду командирів взводу: «Стати до строю», на яку він відповідає: «Слухаюсь» і стройовим кроком повертається на своє місце в строю.

Після привітання вчитель проводить перевірку наявності учнів та готовності їх до уроку. Для цього він подає команду: «Взвод. Рівняйся. Струнко. До огляду, перша шеренга, два кроки вперед кроком – РУШ». За цією командою перша шеренга одночасно робить два кроки вперед, при цьому командири відділень залишаються на своїх місцях. Далі подається команда: «Перша шеренга – КРУГОМ». За цією командою перша шеренга повертається кругом, а командири відділень – КРУГОМ».

Наступна команда – «Командири відділень, до огляду – ПРИСТУПИТИ». Після цієї команди командири відділень починають здійснювати огляд із першої шеренги, рухаючись приставним кроком, зупиняючись біля кожного учня та оглядаючи його зовнішній вигляд. Після команди: «Закінчити огляд» командири стають на свої місця.

Учитель подає команду: «Перша шеренга. Два кроки вперед кроком – РУШ», «Перша шеренга – КРУГОМ». За цією командою перша шеренга робить два кроки й повертається кругом, а командири – праворуч». «Командирам відділень, про результати огляду – Доповісти». Після чого командир відділення командує: «Відділення. Рівняйся. Струнко. Рівняння – на середину» і доповідає вчителю в такій послідовності: «Пане вчитель (або військове звання). У 1-му (2-му, 3-му) відділенні огляд проведено, відсутні (називає прізвища), або всі в наявності, є недоліки (указує недоліки)», а якщо недоліки були усунені, то «Недоліки усунені. Командир першого відділення учень (прізвище учня)».

Учитель, прийнявши доповідь, командує: «Вільно». Командир відділення дублює: «Відділення вільно». У такому ж порядку доповідають усі командири відділень [7, С. 26].

Урок з теми «Основні риси загальновійськового бою» теоретичний, тому доцільно спланувати тренування зі стройової підготовки, а саме

«Рух стройовим кроком», що дасть можливість покращити стройову виправку учнів.

Учитель подає команду: «Взвод. Рівняйсь. Струнко. Тренування. Рух стройовим кроком. Підготовча вправа на два рахунки – показую». Після зразкового показу вчитель шикує взвод за відділеннями по периметру місця для вивчення стройових прийомів та подає команду «Стій». Доцільно виконати підготовчу вправу з підрахунком уголос, для чого вчитель подає команду: «Вправу з підрахунком уголос – ПОЧИНАЙ». Це дасть можливість вчителю слідкувати за кожним учнем і вказувати на його помилки. Після виконання підготовчої вправи слід перейти до виконання прийому. Для цього вчитель подає команду: «Взвод. Стройовим кроком – РУШ».

Провівши тренування, учитель подає команду на переміщення учнів в клас: «Взвод. Праворуч (ліворуч). З права по одному в клас кроком – РУШ» [7, С. 66].

Наприклад, відпрацювання учнями прийомів розмикання й змикання в складі відділення вчителям доцільно спланувати під час проведення практичного заняття з теми «Основні риси загальновійськового бою». Зброя, яка застосовується на занятті повинна бути перевірена на розрядження. Для перевірки вчитель подає команду: «Взвод. Рівняйсь. Струнко. Ліворуч розім-КНИСЬ». За цією командою учні розмикаються на два кроки ліворуч. За командою «Друга шеренга кру-ГОМ. Зброю – до ОГЛЯДУ». Учні беруть автомати в положення для перевірки. Після виконання учнями усіх дій, щодо розрядження зброї, учитель командує: «Оглянуто». Кожний учень самостійно бере автомат в положення на ремінь. Оглянувши всю зброю вчитель командує: «Друга шеренга кру-ГОМ. Взвод, праворуч – зім-КНИСЬ» [7, С.70].

При вивченні змісту теми «Індивідуальні дії солдата та взаємодії в складі двійок та груп» учні вивчають способи пересування на полі бою: рух прискореним кроком, пересування бігом, пересування перебіжкою.

Наприклад, вивчення прийому «Підготовка до стрільби після перебіжки» закінчується перебіганням у складі відділення. Для цього подається команда: «Відділення, у напрямку дерева на рубіж куці – каміння перебіжкою – ВПЕРЕД». Прийом виконується декілька разів до засвоєння. При цьому після виконання перебігання, подавши прапорцями сигнал «Увага», «Усі до мене», учитель повертає відділення бігом у колону по одному у вихідне положення, тим самим закріплює техніку пересування прискореним кроком і бігом [7, С.78].

Акцентуємо увагу вчителів предмета «Захист Вітчизни», що стройові вправи найбільш раціональні способи шикунь і перешикувань, пересувань та інших дій, які виконуються відповідно до команд і правил стройового статуту Збройних сил України.

Команди для управління строєм

Управління строєм здійснюється командами та розпорядженнями, які подає командир голосом, сигналами та особистим прикладом і які передаються за допомогою технічних і рухових засобів.

Згідно статті 17 Стройового статуту команди поділяються на підготовчі та виконавчі, проте можуть бути лише виконавчі [5].

Підготовча (попередня) команда подається чітко, гучно й протяжно, щоб військовослужбовці у строю зрозуміли, яких спільних дій вимагає від них командир.

За підготовчою командою військовослужбовці, які перебувають у строю, приймають стройове положення, які рухаються, переходять на стройовий крок, а які знаходяться поза строєм, повертаються у бік начальника та приймають стройове положення .

Виконавча команда подається після паузи гучно, уривчасто, чітко.

Наприклад: «Право-РУЧ», «Ліво-РУЧ». Перша частина слова – це підготовча команда, друга частина слова, написана великими літерами, виконавча команда.

З метою привернути увагу підрозділу або окремого військовослужбовця в підготовчій команді, у разі потреби, називається підрозділ або військове звання військовослужбовця. Наприклад: «Взвод (3-й взвод) – СТІЙ», «Учень Левченко, кру-ГОМ».

Із виконавчою командою не потрібно зволікати, так як це може привести до непотрібного перенапруження учнів, та нечіткості в їх діях.

Нечітко подана команда ускладнює її виконання, а неправильно подана – приводить до замішання або невиконання учнями прийому.

Гучність голосу під час подання команд змінюється залежно від глибини і ширини строю, рапорт віддається чітко (рис. 40), без різкого підвищення голосу.

Рис. 40. Військове вітання «Слава Україні»

Сигнали для управління строєм взводу

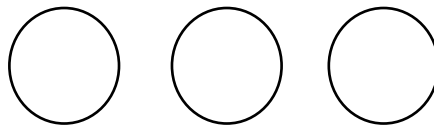
Управління строєм здійснюється командами та розпорядженнями, які подає командир голосом, сигналами та особистим прикладом і які передаються за допомогою технічних і рухових засобів.

Сигнали для управління строєм взводу в пішому порядку подаються рукою або жовтим та червоним прапорцями, а вночі – ліхтарем, який має біле, червоне та зелене світло. Команди-сигнали, які стосуються всіх відділень, приймаються негайно та виконуються всіма командирами відділень.

Під час команди сигналом попередньо подається сигнал «УВАГА», а якщо команда стосується тільки одного з відділень, то подається сигнал, який стосується цього відділення. Відповідні сигнали, що позначають відділення, встановлюються командиром взводу.

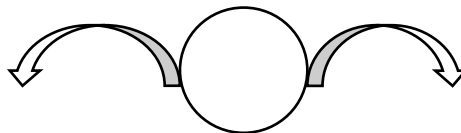
Готовність до прийняття команди сигналом також позначається сигналом «УВАГА». Прийняття сигналу підтверджується його повторенням або поданням відповідного сигналу своєму відділенню.

Наприклад, сигнал «Увага» командир взводу подає піднятою вгору правою рукою, яку тримає так до відгуку – повторення командирами відділень цього сигналу. З використанням прапорців сигнал «Увага» командир взводу подає, піднімаючи вгору жовтий прапорець, і тримає так до відгуку – повторення командирами відділень цього сигналу. З використанням ліхтаря із білим світлом цей сигнал він подає серією точок (рис. 41).

Рис. 41. Сигнал «Увага» за допомогою ліхтаря

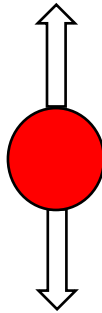
Сигнал «Збір командирів відділень» командир подає піднятою вгору правою рукою, якою він крутить над головою, а потім різко відпускає (рис 42). Те ж саме командир взводу робить із червоним і жовтим прапорцями, піднятими у правій руці. Уночі ліхтарем із білим світлом він розмахує над головою праворуч і ліворуч, описуючи півколо.

Рис. 42. Сигнал «Збір командирів відділень» за допомогою ліхтаря

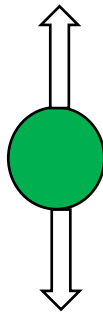
Сигнал «Стій (стоп)» командир взводу подає піднятою вгору лівою рукою, яку він швидко опускає перед собою, повторюючи цей рух до виконання. Те ж саме командир взводу робить з червоним прапорцем,

піднятим у лівій руці (рис. 43). Уночі ліхтарем із червоним світлом він розмахує вертикально вгору і вниз.

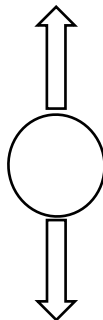
Рис. 43. Сигнал «Стій (стоп)» за допомогою ліхтаря

Сигнал «Руш (означає – уперед, рухатися далі в попередньому або новому напрямку, шлях вільний)» командир взводу подає підняттям угору правої руки, одночасно повертається в бік руху та опускає руку в напрямку руху на рівень плеча. Те ж саме командир взводу робить з жовтим прапорцем, піднятим у правій руці. Уночі ліхтарем із зеленим світлом він розмахує вертикально вгору і вниз (рис.44).

Рис. 44. Сигнал «Руш» за допомогою ліхтаря

Сигнал «На місця» командир взводу подає підняттям обох рук угору й різко опускає через сторони вниз (рис. 45). Те ж саме командир взводу робить, тримаючи в правій руці жовтий, а в лівій червоний прапорець. Уночі ліхтарем із білим світлом він розмахує вертикально вгору і вниз.

Рис. 45. Сигнал «На місця» за допомогою ліхтаря

У разі потреби командир взводу призначає додаткові сигнали для управління строем.

Тести

з розділу «Стройова підготовка»

1. Стройовий статут Збройних сил України визначає:
  - А стройові прийоми та рухи без зброї та зі зброєю; строї й дії підрозділів і військових частин у пішому порядку та на машинах; порядок виконання військового вітання та проведення стройового огляду;
  - Б сутність військової дисципліни, обов'язки військовослужбовців щодо її додержання, види заохочень і дисциплінарних стягнень, права командирів щодо її застосування, а також порядок подання й розгляду заяв;
  - В організацію й порядок несення гарнізонної служби та вартової служби, права й обов'язки посадових осіб гарнізону та військовослужбовців, які залучаються для несення цих служб;
  - Г загальні права та обов'язки військовослужбовців і стосунки між ними, обов'язки основних посадових осіб полку та його підрозділів, права внутрішнього розпорядку у військовій частині та її підрозділах.

2. Мати коротку охайну зачіску. Охайно заправляти обмундирування, правильно надівати й припасовувати спорядження, допомогти товаришеві усунути помічені недоліки. Знати своє місце в строю, ставати до строю швидко, без метушні:
  - А обов'язки військовослужбовців перед шикуванням і в строю;
  - Б обов'язки військовослужбовця;
  - В обов'язки військовослужбовця в разі оголошення строю;
  - Г обов'язки військовослужбовця в строю.

3. Під час повернення до строю з відходом від начальника військовослужбовець діє:
  - А рухаючись похідним кроком найкоротшим шляхом до свого місця в строю;
  - Б рухаючись стройовим кроком найкоротшим шляхом до свого місця в строю;
  - В рухаючись стройовим кроком тим самим шляхом, що вийшов із строю;

Г рухаючись похідним кроком тим самим шляхом, що вийшов із строю.

4. Шиккування військовослужбовців проводиться за командою:

- А «СТРУНКО»;
- Б «ШИКУЙСЬ»;
- В «РІВНЯЙСЬ»;
- Г «СТАВАЙ».

5. Стройове положення приймається за командою:

- А «СТРУНКО»;
- Б «ШИКУЙСЬ»;
- В «РІВНЯЙСЬ»;
- Г «СТАВАЙ».

6. Ряд – це:

- А стрій, у якому військовослужбовці розташовані один біля одного;
- Б два військовослужбовці, що стоять в двошереновому строю один за одним;
- В стрій, у якому військовослужбовці розташовані в потилицю один одному;
- Г стрій, у якому військовослужбовці однієї шеренги розміщені від іншої на відстані одного кроку.

7. Згідно стройового статуту шеренга – це:

- А сторона строю, у яку військовослужбовці розміщені обличчям, а машини – лобовою частиною;
- Б стрій, у якому військовослужбовці розташовані один за одним;
- В відстань у глибину між військовослужбовцями, машинами, підрозділами, частинами;
- Г стрій, у якому військовослужбовці розміщені один біля одного на одній лінії згідно з визначеними інтервалами.

8. Відстань уздовж фронту між військовослужбовцями, машинами, підрозділами, частинами:

- А інтервал;
- Б глибина строю;

- В ширина строю;
- Г дистанція.

9. Глибина строю – це:

- А відстань від першої шеренги (військовослужбовця, що стоїть попереду) до останньої шеренги (військовослужбовця, що стоїть позаду);
- Б відстань між флангами;
- В відстань уздовж фронту між військовослужбовцями, (машинами), підрозділами, частинами;
- Г відстань углиб між між військовослужбовцями, (машинами), підрозділами, частинами.

9. Фланг – це:

- А сторона, протилежна фронту;
- Б бік строю, в який військовослужбовці розвернуті обличчям;
- В правий край строю;
- Г правий (лівий) край строю;

10. Стрій, у якому військовослужбовці розташовані один за одним, а підрозділи (машини) один (одна) за одним (за одною) на відстанях, визначених статутом або командиром:

- А колона;
- Б похідний стрій;
- В розгорнутий стрій;
- Г замикаючий.

11. Дистанція – це:

- А відстань від першої шеренги (військовослужбовця, що стоїть попереду) до останньої шеренги (військовослужбовця, що стоїть позаду);
- Б відстань між флангами;
- В відстань уздовж фронту між військовослужбовцями, (машинами), підрозділами, частинами;
- Г відстань углиб між між військовослужбовцями, (машинами), підрозділами, частинами.

12. Який буває крок військовослужбовців?

- А стройовий;

- Б похідний;
- В стройовий і похідний;
- Г усі відповіді правильні.

13. При поверненні у стрій перший крок здійснюється:

- А з правої ноги;
- Б з лівої ноги;
- В з правої або лівої ноги;
- Г усі відповіді правильні.

14. Стрій, у якому військовослужбовці вишикувані один біля одного на одній лінії згідно з визначеним інтервалом:

- А колона;
- Б розгорнутий стрій;
- В похідний стрій;
- Г шеренга.

15. З якої ноги виконується команда «ліворуч»?

- А з правої ноги;
- Б з лівої ноги;
- В з правої або лівої ноги;
- Г усі відповіді правильні.

16. З якої ноги виконується команда «праворуч»?

- А з правої ноги;
- Б з лівої ноги;
- В з правої або лівої ноги;
- Г усі відповіді правильні.

17. З якої ноги починається рух стройовим кроком?

- А з правої ноги;
- Б з лівої ноги;
- В з правої або лівої ноги;
- Г усі відповіді правильні.

18. Нормальна швидкість руху кроком за хвилину:

- А 110-120 кроків;
- Б 120-140 кроків;

- В 160-180 кроків;
- Г 180-200 кроків.

19. Для виконання повороту кругом у русі виконавча команда «РУШ» подається одночасно з поставленням на землю:

- А з правої ноги;
- Б з лівої ноги похідний;
- В з правої або лівої ноги;
- Г усі відповіді правильні.

Використані та рекомендовані джерела:

1. Ващенко О.В., Дячук Г.І., Лободін Д.О. та ін. Стройова підготовка : методичний посібник. Київ : ЗАТ «Віпол», 2001. 208 с.
2. Герасимів І.М. Захист Вітчизни : підручник для 10 класу закладів загальної середньої освіти. Рівень стандарту. Тернопіль : «Астон», 2018. 256 с.
3. Гнатюк М.Р. Захист Вітчизни : підручник для 10 класу закладів загальної середньої освіти. Рівень стандарту. Київ : Генеза, 2018. 192 с.
4. Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо вітання «Слава Україні! – Героям слава!». Відомості Верховної Ради (ВВР), 2018. С. 357.
URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2587-19>
5. Закон України «Про Стройовий статут Збройних Сил України»
URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/549-14>
6. Іщенко В.Л., Якименко А.К., Макаров С.В. Організація та методика проведення занять зі стройової підготовки : навч.-метод. Посібник. Харків : ФВП НТУ «ХПІ», 2015. 116 с.
7. Лелека В.М Захист Вітчизни. Організація та методика викладання предмета. 10-11 класи : посібник. Харків : «Ранок», 2016. 192 с.
8. Навчальна програма «Захист Вітчизни» для навчальних закладів системи загальної середньої освіти (рівень стандарту) затверджена наказом Міністерства освіти і науки України від 23.10.2017 № 1407 «Про надання грифу МОН України навчальним програмам для учнів 10-11 класів закладів загальної середньої освіти». URL : <httphttps://mon.gov.ua//programy/zaxist-vitchizni.riven-standartu-zatverdzhena13.12.2>.
9. Стройова підготовка.
URL :: http://chtyvo.org.ua/authors/Ministerstvo_oborony_Ukrainy/Stroiova_pidhotovka/
10. Хараху С.О. Захист Вітчизни : підручник для 10 класу закладів загальної середньої освіти. Рівень стандарту. Львів : Світ, 2018. 216 с.

**Особливості вичення розділу
«Стройова підготовка» предмета «Захист Вітчизни»
у закладах загальної середньої освіти**

Методичні рекомендації

Комп'ютерний набір: Н.М. Сукачова
Комп'ютерне макетування: Н.М. Сукачова

Здано в набір 03.06.2020 р.
Підписано до друку. 04.09.2020 р.
Формат 60×84/16
Гарнітура Arial